

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ
АНТРОПОНІМОМ ТА ЇХНІЙ ПЕРЕКЛАД З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА
УКРАЇНСЬКУ**

Виконав: студент 2 курсу,
групи.8.0351-2 ап-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 германські мови
та літератури (переклад включно),
перша - англійська
освітньо-професійної програми
Переклад (англійській)
Калініченко Катерина Олександрівна

Керівник: к.ф.н., доц. Погонець В.В.

Рецензент: к.ф.н., доц. Андреева І. О.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) – перша англійська
Освітньо–професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри теорії та практики
перекладу з англійської мови**

Запольських С.П. _____

« ____ » _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

_____ Калініченко Катерині Олександрівні _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) Фразеологічні одиниці з компонентом антропонімом та їхній переклад з англійської мови на українську
керівник кваліфікаційної роботи Погонець Вікторія Вікторівна к.ф.н., доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом ЗНУ від «24» травня 2022 року № 571-с (для заочної форми)

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 30.11.2022 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту):

англомовні фразеологізми (ідіоми); специфіка фразеологізмів; лексико-семантичні особливості фразеологізмів з компонентом антропонімом; способи, методи та прийоми перекладу англомовних фразеологізмів; особливості перекладу англомовних фразеологізмів з компонентом антропонімом.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) визначити та вивчити теоретичну базу дослідження; 2) дати визначення фразеологічних одиниць та розглянути основні прийоми їхнього перекладу; 3) розглянути фразеологічну одиницю, як лінгвокультурний феномен; 4) проаналізувати особливості перекладу фразеологічних одиниць із антропонімом у складі; 5) визначити особливості перекладу ФО з компонентом антропонімом на матеріалі сучасної літератури.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Погонець В. В., к.ф.н., доц.	09.06.2022	09.06.2022
Розділ 1	Погонець В. В., к.ф.н., доц.	02.09.2022	02.09.2022
Розділ 2	Погонець В. В., к.ф.н., доц.	01.10.2022	01.10.2022
Висновки	Погонець В. В., к.ф.н., доц.	20.10.2022	20.10.2022

6. Дата видачі завдання 04.06.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	лютий – квітень 2022	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	травень 2022	виконано
3	Написання вступу	червень 2022	виконано
4	Написання теоретичного розділу	вересень 2022	виконано
5	Написання практичного розділу	жовтень 2022	виконано
6	Формулювання висновків	жовтень 2022	виконано
7	Проходження нормоконтролю	листопад 2022	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	листопад–грудень 2022	виконано
9	Захист	грудень 2022	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

(підпис)

К. О. Калінченко

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____
(підпис)

В. В. Погонець

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____
(підпис)

В. В. Погонець

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота - 93 стор., 51 джерело.

Об'єкт дослідження: англомовні фразеологізми із компонентом антропонім у складі.

Мета роботи: виявлення особливостей перекладу фразеологізмів з антропонімом у складі на матеріалі сучасної літератури.

Теоретико-методологічні засади: Питання специфіки семантики імені власного розглядаються в роботах І. В. Васильєвої, М. Ю. Дерябіної, Д. І. Єрмолович, О. А. Леонтович, І. Е. Ратнікова, А. В. Суперанської, Л. М. Щетиніна та інших. Дослідження фразеологічних одиниць представлено роботами О. В. Куніна, В. М. Савицького, Т. М. Федуленкової та ін. Лінгвокультурному потенціалу фразеологічних одиниць із компонентом антропонімом присвячені дослідження О. Ф. Артемової, О. А. Леонувич, Г. Р. Ганієвої, Г. З. Дарзаманової, З. Р. Загірова та ін.

Отримані результати: Результати досліджень свідчать, що вивчення всієї фразеологічної системи може бути успішним лише за умов ретельного аналізу її окремих підсистем, які мають загальні та специфічні ознаки, властиві всій системі в цілому. З огляду на це відібрано для аналізу чисельна підсистема фразеологічних одиниць з компонентом антропонімом.

Ключові слова: *антропонім, фразеологізм, фразеологічна одиниця, власне ім'я, ідіома.*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ	6
1.1 Поняття, класифікація фразеологічних одиниць та феномен фразеологічного значення.....	6
1.2 Специфічні риси фразеологізмів.....	14
1.2.1 Семантична специфіка фразеологізмів	17
1.2.2 Граматичні особливості фразеологічних одиниць.....	25
1.3 Антропонім як лінгвокультурний феномен у складі фразеологізму.....	26
1.4 Класифікація способів та прийомів перекладу англійських фразеологізмів з компонентом антропонімом.....	39
1.5 Проблеми перекладу фразеологізмів.....	44
РОЗДІЛ 2 ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ АНТРОПОНІМОМ ТА СПЕЦИФІКА ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ	50
2.1 Семантика фразеологічних одиниць із антропонімами як засіб репрезентації англomовної лінгвокультури.....	50
2.2 Аналіз способів передачі англomовних фразеологізмів з антропонімами українською мовою.....	58
2.3 Особливості перекладу англomовних фразеологізмів з антропонімами українською.....	72
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90

ВСТУП

Ця робота присвячена англомовним фразеологізмам з антропонімами у складі, їх лінгвокультурним характеристикам, лексико-семантичним особливостям та проблемам їхнього перекладу. За тисячолітню історію в англійській мові накопичилося безліч стійких виразів, які носії мови вважали найяскравішими і лаконічними. Такі вирази називаються фразеологізмами та вивчає їх окрема наука – фразеологія. Дослідженням фразеології англійської мови займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені (Т. Шиппан, Г. Бургер, В. В. Виноградов, Н. М. Шанський, Ю. П. Солодуб).

Вчені давно вивели низку теорій та прийомів, що стосуються перекладу фразеологізмів, але передача фразеологізмів з антропонімом у складі досі є проблемним питанням, оскільки перекладачеві варто враховувати не лише фразеологічну складову такого висловлювання, а й лінгвокультурні особливості, що стоять за кожним оригінальним антропонімом.

Поява нових фразеологічних одиниць процес безперервний, що робить його актуальним та унікальним. Фразеологізми здатні змінювати свою структуру, не змінюючи сенсу, і навпаки. За допомогою такого підходу застарілі фразеологізми одержують «друге життя» і легко лягають на реалії сучасного світу. Також запас нових стійких виразів безперервно зростає завдяки кіноіндустрії, Інтернету, літератури та висловлюванням громадських особистостей.

Мова – динамічна система, у якій постійно відбуваються зміни. З появою нових феноменів з'являються і нові терміни, а також нові стійкі вирази, що органічно входять до складу мови. Сучасні фрази, як правило, не мають аналогів в інших мовах, і перекладачеві доводиться враховувати цей факт при передачі лінгвокультурних реалій ФО. Це визначило актуальність теми цієї роботи.

Особливості перекладу фразеологічних одиниць з антропонімом у складі та його лінгвокультурні характеристики можна проаналізувати на матеріалі сучасної літератури. Порівнюючи мову перекладу з мовою оригіналу, важливо проаналізувати використані перекладацькі стратегії та оцінити їхню адекватність у контексті культурних реалій різних країн.

Актуальність роботи полягає в тому, що вивчення ФО з компонентом-антропонімом є особливо актуальним, оскільки власне ім'я як одна з універсальї культури виконує функцію зберігання і трансляції традицій, історії, культури народу, внаслідок чого є особливим мовним знаком.

Наукова новизна роботи полягає в спробі власного комплексного дослідження антропонімів у складі англійських фразеологічних одиниць з точки зору їхньої семантики, структурно-словотвірних особливостей, етимології та специфіки перекладу.

Об'єкт дослідження – англомовні фразеологізми із компонентом антропонімом у складі.

Предмет – особливості перекладу англомовних фразеологізмів з антропонімами у складі та його лінгвокультурних характеристик.

Метою даної роботи є виявлення особливостей перекладу фразеологізмів з антропонімом у складі на матеріалі сучасної літератури.

Перекладацький аспект у фразеології особливо важливий, адже адекватний і точний переклад фразеологічних одиниць допомагає перекладачеві досягти головної мети – передати висловлювання, не втративши його початковий зміст, і подати його читачеві, зберігаючи національний та культурний характер.

З поставленої мети випливають наступні **завдання**:

- 1) визначити та вивчити теоретичну базу дослідження;
- 2) дати визначення фразеологічних одиниць та розглянути основні прийоми їхнього перекладу;
- 3) розглянути фразеологічну одиницю, як лінгвокультурний феномен;
- 4) проаналізувати особливості перекладу фразеологічних одиниць із антропонімом у складі;

5) визначити особливості перекладу ФО з компонентом антропонімом на матеріалі сучасної літератури.

Матеріалом для дослідження послужили фразеологічні одиниці, отримані шляхом суцільної вибірки із англо-російського фразеологічного словника О. В. Куніна. Крім того, у роботі використовувалися дані етимологічних словників, в яких представлена етимологія антропонімів, що входять до фразеологічних складових одиниць.

Методи дослідження. Відбір матеріалу дослідження проводився шляхом суцільної вибірки з фразеологічних словників: «Англо-російського фразеологічного словника» О. В. Куніна та одномовних англо-англійських словників (Longman Dictionary of English Idioms; Macmillan English Dictionary for Advanced Learners).

Практична значущість даної роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані при навчанні англійської мови, а також послабити мовний бар'єр під час комунікації із сучасними носіями мови.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку літератури. У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі надано визначення поняття фразеологічної одиниці, ФО як лінгвокультурний феномен та її значущість для лінгвокультурології, містить проблеми, способи класифікацій перекладу фразеологічних одиниць з компонентом антропонімом в англійській мові.

У другому розділі роботи ми проаналізували фразеологічні одиниці з компонентом антропонімом, також проаналізовано способи та особливості перекладу англійських фразеологізмів з антропонімами українською.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

Загальна кількість сторінок 97, кількість використаних джерел 51.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1. Поняття, класифікація фразеологічних одиниць та феномен фразеологічного значення

Вивчення фразеологічного багатства мови широко висвітлюється у працях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів. Насамперед, визначимо поняття фразеологічної одиниці (ФО). На думку О. В. Куніна, ФО - це стійкі поєднання лексем з повністю або частково переосмисленим значенням. [Кунін 1972, с. 160]. Найбільш загальними ознаками ФО називають «мовну стійкість, семантичну цілісність та окремооформленість» [Арнольд 1973, с. 160].

Вченими не вироблено єдиного принципу класифікації ФО. Відповідно до класифікації, до складу фразеології входять три розділи: ідіоматика, ідеофразеоматика та фразеоматика [Кунін 1972, с. 162]. У розділ ідіоматики входять власне ФО, чи ідіоми, тобто стійкі поєднання лексем із частково чи повністю переосмисленим значенням. З перекладацької точки зору, О. В. Кунін пропонує англійські ФО ділити на дві групи:

- 1) фразеологічні одиниці, що мають еквіваленти;
- 2) безеквівалентні фразеологічні одиниці.

На основі контекстологічного методу аналізу виділяють «унікальні» утворення англійської мови («ідіоми» та «фраземи»), а також різні види серійних поєднань та модельованих стійких фраз, які виводяться автором за межі фразеології [Амосова 1966, с. 123].

Девіс Томпсон запропонував одну з найвідоміших і найпоширеніших у лінгвістичній науці класифікацій, засновану на різному ступені ідіоматичності (немотивованості) компонентів у складі фразеологізму. Виділяються три типи

фразеологізмів: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні поєднання.

А) фразеологічні зрощення – це стійкі поєднання, узагальнено-цілісне значення яких виводиться із значення складових їх компонентів, тобто, не мотивовано ними з погляду сучасного стану лексики.

Коментуючи цю групу ідіом, слід зазначити, що фразеологічні зрощення – це абсолютно неподільні, нерозкладні стійкі поєднання, загальне значення яких не залежить від значення слів, що їх складають:

kick the bucket (розм.) – «загнутися, померти»; «протягнути ноги»;

send smb. To Coventry – «бойкотувати будь-кого», «припинити спілкування з будь-ким»;

at bay- “загнаний, у безвихідному положенні»;

be at smb.`s beck and call- «Бути завжди готовим до послуг»; «бути на побігеньках»;

to rain cats and dogs– «лити як із відра» (про дощ);

be all thumbs- «Бути незграбним»;

Kilkenny cats- «Смертельні вороги».

Фразеологічні зрощення мають ряд характерних ознак:

1) до їх складу можуть входити звані некротизми (архаїзм , історизм, діалектизм) – слова, які ніде, крім цього зрощення, не вживаються, незрозумілі внаслідок цього з погляду сучасної мови; 2) до складу зрощень можуть входити архаїзми; 3) вони синтаксично нерозкладні; 4) у них неможлива здебільшого перестановка компонентів; 5) вони характеризуються непроникністю – не допускають до свого складу додаткових слів.

В) фразеологічні єдності – це стійкі поєднання, узагальнено-цілісне значення яких частково пов'язане з семантикою компонентів, що їх складають, вжитих в образному значенні.

Наприклад: *Swim na the current* - «Плисти проти течії», тобто робити те, що не властиво іншим, бути в опозиції до інших.

Такі фразеологізми можуть мати «зовнішні омоніми», тобто такі, що збігаються з ними за складом словосполучення, вжиті в прямому (неметафоричному) значенні.

Наприклад: *It was very tiresome as I had to swim against the current* – «Було дуже стомливо плисти проти течії».

На відміну від фразеологічних зрощень, які втратили у мові своє образне значення, фразеологічні єдності завжди сприймаються як метафори чи інші тропи.

Так, серед них можна виділити стійкі порівняння:

To stick like a lurch – «Як банний лист»;

метафоричні епітети:

Mirtal grip- «Залізна, мертва хватка»;

гіперболи:

The gold mountain- «Золоті гори»;

літоти:

Catch at a straw- «потрапити на гачок».

Є й фразеологічні єдності, які представляють собою перифрази, тобто описові образні висловлювання, які замінюють одне слово.

Наприклад: *Broad shoulders*- «коса сажень у плечах».

Деякі фразеологічні єдності завдячують своєю експресивністю каламбуру або жарту, покладеному в їхню основу:

The hole of the bublik- «Дірка від бублика».

Виразність інших будується:

на грі антонімів : *More or less*- «більш-менш»;

на зіткненні синонімів : *Out of the frying pan into the fire*- «з вогню та в полум'я».

Фразеологічні єдності надають мові особливої виразності і народно-розмовне забарвлення.

С) фразеологічні поєднання – це стійкі обороти, значення яких мотивовано семантикою складових їх компонентів, одне із яких має фразеологічно

пов'язане значення: «потупити погляд» (голову), у мові немає стійких словосполучень – «потупити руку» чи «потупити ногу».

Дієслово – «потупити» – у значенні – «опустити» – має фразеологічно пов'язане значення і іншими словами не поєднується. Фразеологічно пов'язане значення компонентів таких фразеологізмів реалізується лише за умов суворого певного лексичного оточення.

Ми говоримо *The Indian summer*, але ніколи не скажемо *The Indian month*, *The Indian autumn*, etc.

Фразеологічні поєднання часто варіюються.

Be in one`s blood = have something in one`s blood- «Бути спадковим»;

Be (hit, operate, run) on all (four, six, etc.) cylinders- «Бути в прекрасній формі»; «Працювати не покладаючи рук».

Цю класифікацію фразеологізмів часто доповнюють, виділяючи так звані фразеологічні вирази, які також є стійкими, проте складаються зі слів із вільними значеннями.

To be or not to be – «бути чи не бути».

До цієї групи фразеологізмів відносять крилаті висловлювання, прислів'я, приказки.

Багато фразеологічних висловлювань мають принципово важливу синтаксичну особливість: це не словосполучення, а цілі речення.

У виділенні четвертої, останньої з розглянутих, груп фразеологізмів вчені не досягли єдності та визначеності. Відмінності пояснюються різноманіттям та неоднорідністю самих мовних одиниць, які за традицією зараховують до складу фразеології.

Існують інші класифікації фразеологічних одиниць, основу яких покладено їх загально-граматичні особливості.

Водночас традиційні класифікації фразеологізмів при виділенні підкласів абсолютно не враховують зв'язок деяких ідіом із ситуацією спілкування.

Ні мотиваційна, ні суто структурна характеристики (розподіл ідіом на ідіоми-речення, ідіоми-словосполучення та ін.) не дають жодної змістовної

інформації про функціональні властивості ідіом у мовному акті. З іншого боку, і класи, що виділяються за семантичними параметрами, ідіом типу «позначення емоцій», «багатство – бідність», «істина – брехня» тощо. також ігнорують зв'язок одиниць з ситуацією спілкування, або з тим, що часто називається прагматичними параметрами ситуації. Таким чином, одна з найважливіших функцій ідіом – дискурсивна.

Аналіз дискурсивної функції ідіом передбачає осмислення феномена властивого фразеологічних одиниць: феномена значення. [Кунін 1972, с. 170]. Відповідно до запропонованих класифікацій фразеологізмів, виділяють три основні різновиди фразеологічного значення: ідіоматичне, фразеоматичне та ідеофразеоматичне. [Кунін 1986, с. 122-123]. Фразеологічні одиниці термінологічного походження потрапляють до класу ідеофразеоматизмів (якщо поряд із фразеологічною одиницею у сфері термінології діє термінологічне поєднання - прототип) або ідіом. Для ідеофразеоматизмів та ідіоматизмів характерно переосмислене значення.

Термін «фразеологічне значення» було запропоновано у 1964 році О. В. Куніним та В. Л. Архангельським незалежно один від одного.

В. Л. Архангельський висунув тезу про те, що фразеологічне значення має особливу якість, відрізняється від лексичного значення і представляє особливу лінгвістичну категорію. Цей термін був прийнятий багатьма фразеологістами і став поштовхом для поглибленого та інтенсивного вивчення проблеми фразеологічного значення.

Більшість фразеологістів школи В.В. Виноградова виходять із порівняння значення ідіом та вільного поєднання слів. За такого підходу встановлюється різниця між змістовною стороною двох сутностей, що збігаються за лексико-граматичним складом – між вільним поєднанням слів та переосмисленим. Ця різниця сприймається як значення. Інакше висловлюючись, операції з планом змісту проводяться через зіставлення того змістовного змісту, що падає частку слів – компонентів ідіом і значення слів – компонентів вільного поєднання слів,

а визначення специфіки плану змісту ідіом повністю залежить від маніпулювання цими компонентами.

Згідно з теорією еквівалентності, ФО приписується лексичне значення, тому що крім роздільно оформленості вони у лексико-семантичному відношенні нічим не відрізняються від слова або мають значення у всіх відношеннях аналогічне лексичне значення слова [Молотков 1965, с. 78-79].

Прихильники фразеологічного значення вважають, що визнання лексичного значення фразеологізмів веде до повного ігнорування структури вираження [Кунін 1970, с. 307-309].

Фразеологічне значення відрізняється від лексичного значення слова своєрідністю відображення предметів, явищ, властивостей навколишньої дійсності, особливостями мотивування свого значення, характером участі компонентів у формуванні цілісного значення фразеологізму [Жуков, 1978, с. 52].

Таким чином, можна погодитися з О. В. Куніним і В. Л. Архангельським і виділити фразеологічне значення, під яким розуміється «інваріант інформації, що виражається семантично ускладненими, окремо оформленими одиницями мови, які не утворюються за структурно-семантичними моделями змінних поєднань слів, Що породжують». [Кунін 1986, с. 122].

Фразеологічне переосмислення передбачає в свою чергу визначення поняття фразеологічної номінації. Під «номінацією» розуміється «процес і результат найменування, в якому мовні елементи співвідносяться з позначаються ними об'єктами» [Гак 1977, с. 237]. Вторинною лексичною номінацією В. Г. Гак і В. Н. Телія вважають, що використання вже існуючих у мові номінативних засобів у новій для них функції прислівника. На їхню думку, в мові «закріплюються такі вторинні найменування, які є найбільш закономірними для системи даної мови, способи найменування і заповнюють номінативні засоби, що в ньому відсутні» [Телія 1977, с. 192].

Фразеологічна номінація має низку особливостей порівняно з лексичною номінацією. Найважливішими типами переосмислення є метафора та метонімія.

Під «метафорою» розуміють «механізм» мови, що полягає у вживанні слова, що позначає деякий клас предметів, явищ й інше, для характеристики або найменування об'єкта, що входить до іншого класу об'єктів, аналогічно даному в якомусь відношенні [Лінгвістичний енциклопедичний словник, 1980].

Передачу інформації ФО здійснює «стислими засобами», висловлюючи у внутрішній формі характерні риси певної ситуації, закріпленої у мовній свідомості носіїв даної мови і виникає у вигляді образу при проголошенні звукової оболонки [Телія, 1996, с. 60].

Механізм метонімічних найменувань переосмислення представляє собою перенесення явищ, предметів та їх ознак щодо їх зв'язку у просторі та часі [Арутюнова, 1990, с. 30].

Поряд із метафоричним та метонімічним переосмисленням, важливу роль для розуміння фразеологічного значення відіграє поняття внутрішньої форми.

В. Фон Гумбольдт вважає внутрішню форму явищем багатограним. Одні вчені виділяють внутрішню форму як найближче етимологічне значення мовних одиниць [Потебня 1958; Гвоздарев 1977]. Інші вважають внутрішньою формою «контрастна ознака, що пов'язує назву з її джерелом» [Гак, 1977, с. 46]. За словами В. В. Виноградова, «внутрішня форма слова – образ, що лежить в основі значення та вживання слова, може зменшитися на тлі тієї матеріальної та духовної культури, тієї системи мови, в контексті якої виникло чи перетворилося це слово чи поєднання слів» [Віноградов 1972, с. 17-18].

Внутрішня форма спрямована на відтворення деякого суттєвого зв'язку для мети вторинної номінації або передачі системи зв'язків (цілісної ситуації), вона також сприяє виникненню у свідомості асоціативних зв'язків [Латина 1991, с. 137].

Під «внутрішньою формою фразеологічної одиниці» прийнято розуміти «діахронічний зв'язок фразеологічного значення обороту та його етимологічного значення [Кунін 1974, с. 42]. Безсумнівно, що внутрішня форма фразеологізму є елементом змістовної сторони у синхронному аспекті семантики» [Варина, 1974, с. 22].

Поруч із поняттям «внутрішня форма» на формування фразеологічного значення важливим є також поняття «фразеологічна образність». Як вважає А. А. Коралова, лінгвістичний образ – це створене засобами мови двопланове зображення, засноване на вираженні одного предмета через інший [Коралова 1978, с. 130].

У самому фразеологічному значенні є дві сторони: «план змісту» (десигнант), у якому слід розрізняти сигніфікативний, денотативний та коннотативний аспекти, та «план висловлювання», тобто матеріальна оболонка фразеологічної одиниці. Цей двоаспектний характер значення є єдністю змісту та форми. [Кунін 1970, с. 310].

Під денотативним компонентом значення розуміється частина знака, що відображає в узагальненій формі предмети та явища позамовної дійсності. Денотативний компонент у своїй основі поняття, яке характеризує позамовний об'єкт. [Стернін 1984, с. 48].

Сигніфікативний компонент значення співвідноситься з комплексом ознак, що становитиме безпосередньо зміст поняття. [Арсеньєва 1989, с. 38].

Коннотативний аспект – це «стилістична окраска фразеологічних одиниць, їхня емоційно-експресивна сторона, тобто ставлення носія мови до позамовних сутностей, або посилення ефективності мовного впливу, позбавленого оцінного елемента». Коннотативний аспект особливо важливий для фразеологічної семантики, що пояснюється двоплановістю семантичної структури всіх ФО, побудованих на образному переосмисленні [Кунін 1970, с. 310].

Нині заведено відзначати таку важливу функцію фразеологічного значення як конотативно-культурологічну. Змістом останньої є відношення, що існує між образно-мотивованою формою мовних одиниць і включеною до неї культурно-значущою асоціацією [Телія 1996, с. 233]. Виділення цієї функції пов'язане з розумінням фразеологічних одиниць як «народних стереотипів». «Фразеологізми виникають у національних мовах на основі такого образного представлення дійсності, яка відображає повсякденно-імперичний, історичний чи духовний досвід мовного колективу, який, безумовно, пов'язаний із його

культурними традиціями, так як суб'єкт номінації та мовної діяльності – це завжди суб'єкт національної культури» [Телія, 1981, с. 13].

Загалом фразеологічне значення – феномен винятково складний, його не можна розглядати як механічну суму складових його компонентів. Семантичну структуру ФО можна як мікросистему, всі елементи якої у тісному зв'язку і взаємодіє між собою.

1.2. Специфічні риси фразеологізмів

Фразеологізм використовується в мові як певне ціле, що не підлягає розкладу і, як правило, не допускає перестановки елементів. Фразеологізми, на відміну від лексичних одиниць, мають ряд характерних рис.

Фразеологізми завжди складні за складом, вони утворюються з'єднанням кількох компонентів, що мають, як правило, окремий наголос, але не зберігають при цьому значення самостійних слів: ламати голову, кров із молоком, собаку з'їв. (Не належать до фразеологізмів прийменниково-відмінкові поєднання типу з кондачком, під пахвою.)

Фразеологізми семантично неподільні, вони мають зазвичай нерозчленоване значення, яке можна виразити одним словом: розкинути розумом - «подумати», п'яте колесо в возі- «зайвий», вгору кишеньками - «навзніч», кіт наплакав - «мало» і т.д. Щоправда, ця особливість властива не всім фразеологізмам. Є й такі, які прирівнюються до цілого описового виразу сидати на мілину - «попадати в вкрай скрутне становище», натискати на всі педалі - «докладати всіх зусиль для досягнення або виконання чого-небудь». Такі фразеологізми виникають у результаті образного переосмислення вільних словосполучень.

Фразеологізми на відміну вільних словосполучень характеризує сталість складу. Той чи інший компонент фразеологізму не можна замінити близьким за

значенням словом, тоді як вільні словосполучення легко припускають таку заміну. Наприклад, замість кіт наплакав не можна сказати «кішка наплакала», «кошеня наплакало», «цуценя наплакало», замість розкинути розумом - «розкинути розумом», «розкинути головою»; (вільні словосполучення читаю книгу, переглядаю книгу, вивчаю книгу, читаю роман, читаю повість, читаю сценарій).

Однак деякі фразеологізми мають варіанти: від щирого серця - від щирого серця, наводити тінь на тин - наводити тінь на ясний день. Проте існування варіантів не означає, що в цих фразеологізмах можна довільно оновлювати склад: не можна сказати «від усього духу», «від усієї свідомості», а також «наводити тінь на паркан» (ясний ранок).

Фразеологізми відрізняє відтворюваність. На відміну від вільних словосполучень, які будуються нами безпосередньо у мовленні, фразеологізми вживаються у готовому вигляді, такими, якими вони закріпилися у мові, якими їх утримує наша пам'ять. Так, сказавши нерозлучний, ми обов'язково скажемо друг (не: приятель, знайомий, юнак, товариш), заклятий може бути тільки ворог (не ворог, шкідник). Це свідчить про передбачуваність компонентів фразеологізмів.

Більшості фразеологізмів властива непроникність структури: до їхнього складу не можна довільно включати будь-які елементи. Так, знаючи фразеологізм опустити погляд, ми не маємо права сказати «низько опустити погляд», «ще нижче опустити погляд», «потупити сумний погляд» тощо.

Багато авторів ділять ФО на образні та необразні – розподіл, що проходить через усі основні категорії стійких одиниць, тісно пов'язаний із прийомами їхнього перекладу.

Необразна фразеологія перекладається зазвичай еквівалентами, не допускаючи переважно калькування. Така фразеологія не становить особливих труднощів для перекладача.

Переклад образної фразеології набагато складніший, оскільки перекладачу необхідно вирішити: передавати чи не передавати метафоричність; чи

обов'язково зберегти стилістичні та конотативні особливості одиниці перекладу, не пропускаючи з уваги її семантику. При неминучості втрат перекладач має правильно вирішити, чим жертвувати – образом чи змістом фразеологічної одиниці. У зв'язку з цим, у низці посібників, прийоми перекладу розглядаються саме з урахуванням наявності чи відсутності метафоричності в цих фразеологічних одиницях.

Найпоширеніший вид образних висловів і в розмовному побуті, і в літературі – це стежки, що втратили свою конкретність, але які зберегли якісь її сліди. Хоч і не бачиш, не відчуваєш «пояси» в ідіомі «заткнути за пояс», вона набагато виразніша, ніж абстрактне слово «перевершити».

Отже, з одного боку – образ, з іншого – здавалося б, немає образу, і ми вважаємо, що для здійснення майстерні перекладу найважливішим є встановлення ступеня «стертості» чи «живості» цього тропа для носіїв вихідної мови та вміння знайти той шлях між повною втратою метафоричності та не виправданим «оживленням» образу. Тільки цей шлях і призведе до того, що враження, отримане читачем перекладу, не буде відрізнятися від враження, одержуваного оригіналом.

Інший розподіл ФО – це поділ на одиниці приказкового та неприказкового типу. Ряд авторів взагалі виключає прислів'я у складі фразеологізмів. Зазвичай їх неохоче включають і фразеологічні словники. Усе це дає підстави розглядати їх окремо.

Прислів'я, крилаті вирази, афоризми відрізняються:

- 1) своєю синтаксичною структурою: прислів'я – завжди чітко оформлене виразів;
- 2) тим, що одиниці приказкового типу висловлюють судження, узагальнену думку, мораль і інше, на відміну інших ФО, що позначають звичайне поняття чи предмет.

Незважаючи на суттєві розбіжності в плані змісту та в плані вираження, цими обмеженнями майже не можна керуватися в плані перекладу. І ті та інші ФО можуть бути образними та необразними; можуть мати більшу чи меншу

мотивованість значення. Щодо форми, то, незважаючи на звичайне прагнення перекладати прислів'я, немає жодної перешкоди до перекладу в контексті одиниць одного типу одиницями іншого.

Проте, між обома типами ФО – прислів'я та «не прислів'я» – з погляду перекладу намічається різниця в тому сенсі, що на відміну від одиниць неприказкового типу, які ми прагнемо перекладати фразеологічними еквівалентами та аналогами, при перекладі прислів'їв намічається два шляхи, що залежать головним чином від характеру самого прислів'я та контексту:

- 1) передача самостійним еквівалентом чи аналогом;
- 2) типовим виразом, аналогічним перекладу художнього тексту.

Інший шлях вимагає пояснення. Прислів'я, як лаконічний вираз судження, думки, науки є мініатюрним художнім твором, який найкраще передавати саме як твір, а не як відтворювану одиницю.

Прийоми перекладу пов'язані частково і з мовним джерелом ФО та з відповідністю між вихідною мовою та мовою перекладу. Близькість плану вираження між двома співвідносними фразеологізмами цієї пари мов не завжди зумовлює і близькість плану змісту. Іншими словами, у цій групі фразеологічних одиниць можна зустріти також і «хибних друзів перекладача»

На відміну від цього поняття в лексиці, тут «хибність» полягає рідше в міжмовній омонімії, а частіше в невідповідності між дослівним та фразеологічним перекладом.

1.2.1 Семантична специфіка фразеологізмів. У фразеологічних виразах, як і в будь-якому лексичному пласті, спостерігаються різноманітні семантичні процеси, що можуть відбуватися в будь-якій лексичній системі мови: антонімія, синонімія, полісемія, семантичне перенесення (метафоризація, метонімія) тощо. Антропонім, що входить до складу ФО, теж зазнає низки семантичних процесів: так, в окремих мовах є своя певна формула іменування,

свій порядок привласнення власного імені, своя семантика, номінативна техніка складання, структурні особливості, лексична об'єктивізація тощо.

Семантичні особливості фразеологізмів дають нам змогу розділити їх із погляду гендерної приналежності (ФО з чоловічими іменами власними і ФО з жіночими іменами власними), ступеня вмотивованості антропонімів або з погляду походження, вивчивши історію й традиції англословних країн, літературні джерела, насамперед Біблію й античну міфологію.

Так, наприклад, у культурній традиції кожного народу історично складаються певні стереотипи стосовно антропонімів: для позначення середньостатистичного англійця найчастіше використовують антропоніми *Joe, Jack i John (Every man Jack; Honest Joe; I'm all right, Jack; Jack Armstrong; Joe Bloggs; Joe Citizen; John Q. Public; John Bull; John Doe; Johnny-come-lately; Johnny-on-the-spot)*. Згідно з даними з сайту "Project Britain. British Life and Culture" [28], протягом 13 років чоловіче ім'я Jack не сходило з перших позицій у рейтингу найпопулярніших імен Англії.

Причини закріплення у свідомості представників певного етносу етнічних стереотипів, пов'язаних з власним ім'ям, є різними, проте найбільшу роль у формуванні стереотипу, згідно з "Project Britain. British Life and Culture", відіграє частота зустрічальності лексичної одиниці. Асоціації, пов'язані з антропонімами, зберігають і накопичують важливі фонові знання, визначають семантику описуваних одиниць, і, набуваючи стійкості та соціальної значущості, з часом, закріплюючись у складі ФО, перетворюються на символи, набуваючи яскраво вираженого експресивно-емоційного забарвлення. Такі англійські імена, як *Betty, John, Jack, Tom, Mary, Jane* та інші, стали символізувати певні риси характеру. Антропонім Jack, що найчастіше фігурує у стійких конструкціях, асоціюється найчастіше з хитрим, допитливим, веселим хлопцем, *Mary* - з реготушкою, простою дівчиною тощо. Деякі фразеологізми стали, підкоряючись традиціям минулих часів, позначати представників тієї чи іншої професії: вираз *Colonel Blimp*, що спирається за своєю семантикою на британський військовий фільм «Життя і смерть полковника Блімпа» (1943),

став використовуватися для позначення будь-якого немолодого, пихатого британського офіцера або державного чиновника; ФО *Paul Bunyan*, що проникла у мову з американського фольклору, міцно узуалізувалася з образом гігантського дроворуба; *Tommy Atkins* використовують для позначення хороброго солдата, *Admirable Crichton* - старанного студента та ін.

Так, антропоніми досліджуваних нами ФО (*Clever Dick; Every man Jack; Every Tom, Dick and Harry; Happy as Larry; Honest Joe; I'm all right, Jack; It's even Stephen; Jack Armstrong; Joe Bloggs; Joe Citizen; John Q. Public; John Bull; John Doe (fem. : Jane Doe); Johnny-come-lately; Johnny-on-the-spot; Nice Nelly; Nosey Parker; Paul Bunyan; Plain Jane; Rob Peter to pay Paul; Send somebody to Coventry; Simple Simon; Take the Mickey; To surprise the Browns* (англ.: «Роб Пітер заплатить Полу», «Відправити когось у Ковентрі», «Простий Саймон», «Візьми Міккі»); *Uncle Tom Coble and all*, згодом набули символічного позначення будь-якого англійця, не володіючи водночас жодною семантичною вмотивованістю, що пояснюється самою природою антропоніма, його соціально значущою функцією служити простим маркером певних суб'єктів, що ідентифікує та індивідуалізує певних суб'єктів. Завдяки їй, антропонім здатний зберігати свою основну значущість за повної втрати його етимологічного значення, тобто за повної неможливості пов'язати його з будь-якими іншими явищами тієї самої мови. Незважаючи на те, що частка ФО з денотативно-невмотивованим антропонімом серед відібраних нами одиниць невелика, варто врахувати, що, незважаючи на зв'язок багатьох ФО з деякими фактами з релігії, міфології, історії або мистецтва, мотивація власного імені, яке входить до їхнього складу, з часом стирається й може бути встановлена лише шляхом ретельного етимологічного аналізу. Вираз *Keep up with the Jones*, наприклад, найчастіше вживається носіями мови в значенні жити як усі, жити не гірше за інших без усвідомлення існування коміксу, написаного американським автором Артуром Момандом у 1913 році, на основі назви якого, був створений і закріплений у мові цей вираз.

Семантика денотативно мотивованих антропонімів у структурі англійських фразеологізмів етимологічно може бути поділена на такі групи:

1. ФО, що беруть початок у Біблії та інших релігійних писаннях.

До фразеологічних одиниць, до складу яких входять біблійні особисті імена, походження яких ясно простежується, відносяться такі:

Adam's wine (жартівливий вислів «вино Адама», вода), де *Adam* (Адам) – перша людина, створена Богом, що у саду Едема пив лише воду;

Balaam's ass («валаамова ослиця», мовчазна, покірна людина, яка раптом заговорила, запротестував), де *Balaam* (Валаам) – за біблійною розповіддю, ослиця віщуна Валаама заговорила з ним, побачивши ангела;

the brand of Cain (каїновий друк, переносне значення «тавро злочину»), де *Cain* (Каїн) – згідно з Біблією, перша народжена на землі людина, яка вбила свого брата Авеля, позаздривши йому, і Бог затаврував його за це печаткою;

patient as Job (терплячий як Йов, людина, що має ангельське терпіння), де *Job* (Іов) – згадується в Біблії як праведник, який мужньо виносив страждання і був за це винагороджений Богом;

old as Methuse lah (старий, як Мафусаїл, похилого віку), де *Methuselah* (Мафусаїл) – вказаний у Біблії як найстаріша людина, яка прожила 969 років;

Naboth's vineyard (книжковий стиль (книжн.) «Виноградник Навуфея», предмет заздрості, бажання), де *Naboth* (Навуфей) – біблійний персонаж, який став жертвою наклепу можновладців, відмовившись продати царю Ахаву свій виноградник.

2. ФО, до складу яких входять власні імена, пов'язані з античною міфологією (міфоніми). Наприклад: *the cask of Danaides* (книжн. бочка Данаїд, бездонна бочка – марна, нескінченна робота), де *Danaides* (Данаїди) – дочки царя Даная засуджені, за вбивства своїх чоловіків, наповнювати водою бездонну бочку в давньогрецькій міфології;

a Herculean labour (геркулесова праця – героїчний подвиг, велика справа, пов'язана з незвичайними труднощами), де *Hercules* (Геркулес) – герой

давньоримської міфології (Геракл – у давньогрецькій міфології, який здійснив дванадцять героїчних подвигів);

a banquet of Lucullus (лукуллов бенкет, рясне частування - достаток і вишуканість столу, безліч страв), де Lucullus (Лукулла) - давньоримський воєначальник, чий бенкети прославилися надзвичайною розкішшю;

Penelope's web (тканина Пенелопи – тактика навмисного затягування вирішення питання; символізує хитрість, спритний хід), де Penelope (Пенелопа) – у давньогрецькій міфології – дружина Одиссея, яка є символом подружньої вірності;

the Procrustean bed (прокрустове ложе – жорсткі кордони, в які бажають увігнати щось, жертвуючи заради цього чимось істотним), де Procrustes (Прокруст) – давньогрецький розбійник, який обрубав або витягував жертвам ноги по довжині свого ложа.

3. ФО з іменами власними, узятими з літературних джерел, статей, публічних виступів, кінофільмів і театральних постановок.

Твори англійської художньої літератури були важливим джерелом поповнення фразеологічного фонду мови. Серед фразеологізмів, до складу яких входять особисті імена та прізвища, можна виділити ті, що виникли з творів всесвітньо відомих прозаїків, поетів, драматургів, таких як Вільям Шекспір, Вальтер Скотт, Роберт Бернс, Чарльз Діккенс. Наприклад:

Dandie Dinmont (шотландський тер'єр, Денді Дінмонт), де Dinmont – прізвище одного з героїв історичного роману Вальтера Скотта «Гай Меннерінг», опублікованого ним у 1815 році, який був власником шотландських тер'єрів. Порода собак була названа його ім'ям;

a Daniel come to judgement (Даніель розсудить), де Daniel (Даніель) – Вираз із п'єси Вільяма Шекспіра «Венеціанський купець», написаної в 1596 році, означає «чесний праведний суддя», але в сучасній англійській мові має іронічний зміст;

Hamlet with Hamlet left out (Гамлет без принца Данського – щось позбавлене найважливішого), де Hamlet (Гамлет) – left out (залишений,

позбавлений). Фразеологізм ґрунтується на епізоді зі вступу до роману Вальтера Скотта «Талісман», опублікованому в 1825;

– *John Barleycorn* (Джон Ячмове Зерно – уособлення віскі, пива та інших спиртних та солодових напоїв), де John (Джон) – Barleycorn (Барлікорн) – прізвище. Цей вислів, відомий з першої половини XII століття, набув особливої популярності завдяки однойменній баладі Роберта Бернса;

– *John Bull* (Джон Буль – збірний образ типового англійця, насмішкувате прізвисько англічан, яке набуло широкого поширення), де John (Джон) – Bull (Буль) – прізвище. Вперше використовується в 1712 році в сатиричному памфлеті англійського публіциста Джона Арбетнота «Тяжба без кінця, або Історія Джона Буля»;

– а *Mark Tapley* (Марк Теплі – не журиться людина, яка вважає, що потрібно бути веселою за будь-яких життєвих обставин), де Mark (Марк) – Tapley (Теплі) – прізвище одного з героїв роману Чарльза Діккенса «Мартін Чезлвіт», опублікованого в 1844.

4. ФО, що містять антропоніміку, яка пов'язана з іменами реально існуючих людей свого часу. Тут можна назвати певні види фразеологізмів: фразеологізми з іменами державних діячів, науковців, військових, митців, філософів, спортсменів, письменників, церковнослужителів, акторів тощо.

Фразеологічні одиниці з іменами державних діячів:

John Hancock – президент Другого Континентального Конгресу, американський державний діяч XVIII ст. Відомий своїм химерним підписом. Тепер його ім'я стало фразеологізмом John Hancock, яке у своїй вторинній номінації означає «підпис» або «поставити підпис». Наприклад, його можна зустріти в такому контексті: *Put your John Hancock here.*

Big Ben - Біг Бен, «годинник на будівлі англійського парламенту», який отримав свою назву від імені начальника робіт - сера Бенджаміна Холла. Холл був досить великої статури, тому його часто називали «Великий Бен». А вже потім це прізвисько «перебралося» і до вежі.

Blood Mary – «Кровава Мері» була іменована королева Марія Тюдор. Прізвисько дали їй протестанти, яких вона жорстоко переслідувала. У сучасному світі це прізвисько служить для номінації продукту харчування, а саме для алкогольного коктейлю.

Prince Albert coat – довгополий сюртук принца Альберта. Довгополий сюртук, в якому Альберт відвідав США в 1860 році, раніше свідчив про вишуканий смак королівської особи, манерах, що викликають повагу англійського народу. У сучасній англійській мові, цей фразеологізм частіше використовується у мові для позначення предмета гардеробу, зазвичай, в іронічній функції.

Draconian laws - драконівські закони, у значенні «суворі закони». Саме таку назву мало афінське зведення законів 621 р. до н. е., першої кодифікації афінського права, це зведення законів було складено афінським юристом Драко і названо на його ім'я. Своє значення дана ФО набула через жорстокості цих законів.

Фразеологічні одиниці з іменами вчених:

According to Hoyle – «згідно з правилами». Походить від імені Едмонда Хойла – британського гравця та письменника, автора цілої низки робіт з правил різних карткових ігор. Приклад вживання: *That's wrong. According to Hoyle, this is the way to do it.*

Admirable Crichton – незрівнянний Крайтон, так можуть назвати освічену людину. Фразеологічний оборот від імені відомого шотландського вченого XVI століття Джеймса Крайтона, який отримав ступінь магістра в 14 років. Він мав досконалу пам'ять і різнобічні здібності: до фехтування, верхової їзди, танців, мов, науки і поезії.

To break Priscian's head – «порушувати правила граматики». Прісциан - відомий римський грамастик VI ст., Чие ім'я є майже синонімом до слова грамастика.

The Scavenger`s daughter – «тиски», знаряддя тортур. Назва походить від Scavenger - спотвореного прізвища коменданта Тауера Скевінгтона, який за царювання Генріха VIII винайшов це знаряддя тортур.

Фразеологізми з іменами спортсменів:

Annie Oakley – американська жінка-стрілець, чиє ім'я тепер означає «запрошення або безкоштовний пропуск».

Фразеологізми, пов'язані з іменами військових:

All Sir Garnet – «повний порядок». Походить від імені Уолслі Гарнета, британського воєначальника ХІХ-ХХ століть, який завжди успішно брав участь у військових кампаніях, не допускаючи тактичних помилок.

Фразеологізми з іменами письменників:

Homeric laughter - гомеричний регіт, «нестримний сміх». Часто використовується для позначення сміху над чимось вкрай безглуздим або дурним. Виникло з опису сміху богів у поемах Гомера «Іліада» та «Одіссея».

Joe Miller – «анекдот з бородою, плоска гострота, збірка жартів та анекдотів» – на ім'я англійського актора та гумориста Джозефа Міллера, який видав у 1739 році першу в Англії збірку жартів.

Значну частину фразеологічного фонду, що вивчається, склали фразеологічні одиниці, джерелом яких є відомі літературні твори:

Tom and Jerry - Том і Джері, «гарячий пунш зі спеціями» - на ім'я дійових осіб із книг П. Егана.

Tom thumb – «крихта, карлик, ліліпут, хлопчик з пальчик». Персонаж старовини англійської казки.

Hamlet with Hamlet left out – «щось позбавлене найважливішого, основного, суті». Принц Гамлет персонаж трагедії Вільяма Шекспіра.

Jekyll and Hyde – «двійна особистість, яка виявляє то хороші, то погані якості». На ім'я героя роману Р. Л. Стівенсона «Доктор Джекілл і містер Хайд».

1.2.2 Граматичні особливості фразеологізмів. У плані вираження фразеологічні одиниці являють собою певну структурно-граматичну побудову, сконструйовану за моделями вільних словосполучень або речень, які існують у тій чи іншій мові. Відомо, що фразеологізми за своєю структурою не відрізняються від звичайного словосполучення. Вони сконструйовані за зразком тих чи інших вільних синтаксичних конструкцій, які існують у мові на даний час або існували в минулому.

Аналіз структурно-граматичної організації фразеологізмів здійснюється в роботі з урахуванням таких ознак:

1. Морфологічного вираження стрижневого компонента фразеологічних одиниць. Цього критерію дотримуються більшість дослідників фразеологічних одиниць у зіставному плані. Під стрижневим компонентом фразеологічної одиниці розуміють провідний, граматично незалежний компонент, що належить до певної частини мови й зумовлює функціонування цієї фразеологічної одиниці як певного члена речення. Виокремлюють субстантивні, дієслівні та ад'єктивні фразеологічні одиниці.

2. Синтагматичної будови фразеологічних одиниць, тобто організації фразеологічних одиниць у вигляді словосполучень із різним типом синтаксичного зв'язку (сурядного та підрядного) або речень. Такий підхід до розгляду фразеологічних одиниць знаходимо в роботах Н. М. Амосової, Е. Н. Покровської, В. Ф. Скнар та інших лінгвістів.

3. Характера синтаксичних підрядних зв'язків фразеологічних одиниць. Виокремлюються атрибутивні, об'єктні фразеологічні одиниці.

4. Способу вираження синтаксичних відносин (узгодження, управління, примикання).

5. Положення залежного компонента фразеологічних одиниць по відношенню до стрижневого. Виокремлюються фразеологічні одиниці із залежним компонентом у препозиції або постпозиції.

Останні три ознаки були виділені професором В. Д. Аракіним для типологічного зіставлення фразеологізмів української та англійської мов.

Основні внутрішньоструктурні ознаки мов безпосередньо накладають свій відбиток на структурно-граматичну організацію фразеологічних одиниць. Серед них необхідно виділити:

1) Наявність невизначеного або визначеного артикля в більшості фразеологічних одиниць англійської мови як граматичної категорії, притаманної англійській мові;

2) Яскраво виражену відмінкову систему фразеологічних одиниць української мови та наявність лише двох відмінків (загального та присвійного) у фразеологічних одиниць англійської мови: значення українських відмінків в англійській мові передаються реченнями-іменниковими сполученнями;

3) Часте вживання в англійських фразеологізмах компонента “one's”, який у контексті замінюється потрібним ситуацією особистим займенником в об'єктному відмінку, та його неповної відповідності українському зворотному займеннику «свій», який не змінює в контексті свого виду;

4) відсутність категорії роду в іменників англійської мови.

Учені виокремили такі типи фразеологізмів у мовах, що зіставляються:

I. Фразеологічні одиниці зі структурою словосполучення:

- 1) дієслівні фразеологічні одиниці;
- 2) субстантивні фразеологічні одиниці;
- 3) ад'єктивні фразеологічні одиниці.

II. Фразеологічні одиниці зі структурою речення.

Найчисельнішим класом і в англійській, і в українській мовах є клас дієслівних фразеологічних одиниць, за ним ідуть субстантивні й ад'єктивні фразеологічні одиниці та фразеологічні одиниці зі структурою речення.

1.3 Антропонім як лінгвокультурний феномен у складі фразеологізму

Як відомо, антропоніміка є частиною ономастики. Антропоніміка вивчає систему власних назв. До практичних завдань антропонімії можна віднести:

– кодифікацію імен та прізвищ, нормування правил передачі іншомовних власних назв у самій мові;

– відтворення антропонімів засобами іноземних мов, як, власне, і англійської.

Крім цього, антропонімія займається вирішенням певних юридичних питань, пов'язаних із документальною фіксацією повних імен людей [Нахімова 2007, с. 43]. Антропонімічна система кожного народу становить важливу частину лексики кожної мови.

Нова фразеологічна парадигма характеризується пильною увагою до компонентного складу фразеологізмів, концептуального ідеографічного аналізу культурної специфіки фразем, вивчення фразеологічної картини світу, спирається на антропоцентричний принцип розгляду мовних явищ щодо людського фактора в мові.

Формування, функціонування антропонімів тісно пов'язані з релігійною, культурною, традиціями народу, тому антропонімія є джерелом історичних, релігієзнавчих, етнографічних, культурологічних та інших досліджень.

Антропонімія поряд із топонімією виділилася в окрему галузь ономастики у 60-70-х роках ХХ ст. Раніше для позначення антропонімії у наукових працях часто вживався термін «ономастика». Антропоніми позначають власні назви людей, проте вони також належать до різних категорій імен [Доспанова 2017, с. 712]. Це пояснюється розвитком та історією культури народу, особливостями психології людей, традиціями тощо.

Аналіз робіт, присвячених ономастичній фразеології, показує, що симбіоз порівняльного та лінгвокультурологічного аналізу дозволяє забезпечити виявлення культурних домінант та відмінностей у житті окремих лінгвокультурних спільнот, що допомагає краще досягнути власну культуру та менталітет.

В історії побуту та культури народу імена відображають уявлення та фантазії людей [Лосев 1990, с. 11]. Як відомо, всі слова, у тому числі й антропоніми, мають зовнішню оболонку – звукове оформлення та написання –

за якими їх розпізнають і автоматично відтворюють у мові. У той самий час, вони мають і власну внутрішню форму, у якій може бути культурна інформація, у якій відображається їх походження і якою можна встановити зв'язки й з іншими словами і поняттями. Внутрішня форма слова постає як комплекс мотиваційних ознак, що є основою найменування.

Мотивація слів загалом здавна цікавила як мовознавців, так і психологів, логіків, філософів; ще з античності конкретне явище розглядали як прояв внутрішніх загальних принципів світоустрою.

Найбільш продуктивним виявилось тлумачення внутрішньої форми слова Платоном. Він зазначав, що слово, крім свого значення та звукової форми, має ще одну характерну особливість – ідею, образ, і, що згодом образ може затемнюватися, стиратися, стає зрозумілим, що це призводить до втрати словом функції відображення. Платон розділяв слова на первинні та вторинні аналогічно словам-основам і похідним, причому вважав, що пояснити внутрішню форму первинних слів неможливо.

Відповідно до А. Потебні, внутрішня форма слова є «образом імені», «найближчим етимологічним значенням слова, засобом, яким виражається зміст» [Потебня]. А. Потебня вважав, що внутрішня форма слова – елемент пам'яті мови, у якому відображається перший зв'язок слова та предмета, ним позначеного. Він зазначав, що коли йдеться про слова, які виникли давно, то для пояснення внутрішньої форми слова слід звертатися до етимології, тобто наукового тлумачення походження слів у зв'язку з іншими мовами, а також мовою. Внутрішня форма слова для непохідних слів виявляється у їхньому історичному етимоні.

Отже, етимологія антропоніму дозволяє визначити його культурну конотацію. Так, у німецькій мові є жіноче ім'я Цанктіппа, буквально – «сварливий кінь». Щоб зрозуміти походження цього імені, треба знати, що цим його є давньогрецьке ім'я Ксантіппа, за співзвучністю грецьк. ксант з ним. цанкен – «сперечатися, сваритися».

Ксантippoю звали дружину Сократа, відому своєю буркотливістю та сварливим характером. У багатьох мовах це власне ім'я стало загальним словом, яке означає сварливу дружину.

Слов'янське ім'я Боголюб виникло від основ слів зі значенням «Бог + любити» – переклад грецького імені Феофіл.

Васой – похідне у південних слов'ян, Василь – похідне у східних слов'ян від грецького Басіліос: басіліос – царський.

Слов'янські імена Всеволод, Всемило, Всеслав утворилися від основ слів зі значенням «все+володіти/милий/слава».

Південно-слов'янське ім'я Данко є похідним від імені Дан, яке

- 1) за походженням є давньоєврейським і має значення «Бог виправдав»;
- 2) є скороченням від імен Богдан, Данило, Йордан і т. д.

Етимонами імені Річард є давньо-німецькі основи слів «рік» - багатий, могутній і «хард» сильний, твердий [Телія 1993].

Послідовники О. Потебні ототожнюють внутрішню форму слова зі значенням або його частиною залежно від ступеня похідності найменувань, а також вважають маніфестантом мотивованості похідних слів як зумовленості зв'язку форм та значень дериватів та їх мотиваторів. Дискусійна проблема місця внутрішньої форми слова в словотворчих студіях, адже їх називають навіть інваріантом словотвірної мікросистеми, порівнюють зі словотвірною структурою.

Однак внутрішня форма слова може бути пов'язана зі значенням мотивованого слова та його структурою досить опосередковано через комплекс асоціацій, оцінок, відчуттів, образів, сценаріїв свідомості.

Порівняння внутрішньої форми слів різних мовних культур доводять висловлені А. Потебнею положення: у кожному конкретному випадку будь-яка ознака номінації відображає актуальні для національної свідомості соціуму ознаки предмета найменування, які були важливими на момент народження назви. Загальне у первинній мотивації містять як окремі слова, а й фразеологічні одиниці [Потебня].

Ім'я – офіційно присвоєне назва індивіда із єдиною метою виділити їх із низки таких людей. Антропоніми називають, але не надають якихось рис, якостей, тому що немає унікальних імен, які були б створені для кожної окремої людини. Через понятійні значення вони передають уявлення соціуму про категорію класу об'єктів через певні характеристики.

Наприклад, антропоніми відображають етнонаціональність мовної спільноти, тобто для різних територій популярні певні імена: англ. *Jack, Tom, John*; нім.: *Hans, Grete, Kathrin*; укр.: *Іван, Хома, Марія*.

Вони вказують на розмежування за статтю: чоловічі імена: англ.: *Jack*; нім.: *August*; жіночі імена: англ. *Jill*; нім.: *Emma*; укр. *Барвара* [Єрмолович 2001, с. 10].

Серед власних назв виділяють сингулярні (поодинокі) і плюральні (множинні) [Єрмолович 2001, с. 39]. Поодинокі антропоніми асоціюються у суспільстві з відомими людьми, чийі імена не потребують супровідного контексту уточнюючого характеру, і вони відомі у багатьох мовних спільнотах. Ця група включає імена історичних постатей, політиків, художників, співаків та інших видатних людей: Теодор (асоціація (вербально) виражена зв'язка, що виникає у індивіда) - Рузвельт), Адольф (асоціація - Гітлер), Марк (асоціація - Твен).

Імена, що належать багатьом людям, не співвідносяться з якоюсь конкретною особистістю, не викликають асоціацій та вживаються поза мовним контекстом, називають плюральними антропонімами [Єрмолович 1978, с. 115]. Вони відображають етнічні ознаки та територіальну приналежність імені через ядро значення: англ.: *Leah, Conway*; нім.: *Alrik, Chiara*; укр.: *Кіра, Володимир*.

Згодом плюральні власні імена перетворювалися на імена, тобто на узагальнені назви, через вторинну номінацію і, позначаючи певне явище, певну рису характеру людини, ставали засобом типізації та описували характерні особливості цілого лінгвокультурного співтовариства.

Отже, багато власних імен із повсякденного побуту переходили, органічно вбиралися в живу фольклорну стихію, стаючи лексичною окрасою народних

афоризмів: англ. *Joe Miller* (бородатий анекдот); нім.: *Grüne Minna* (полицейська машина); укр. *Іван-дурник*.

Зростання семантичної активності антропонімічного компонента фразеологізм спостерігається через їхню метафоричність, метонімічність і каламбурність, де антропоніми – носії екстралінгвістичної інформації.

В антропонімічній системі види антропонімів:

1. Особисті імена, тобто ім'я, дане людині при народженні. Наприклад: *John, Peter*;

2. Патроніми – імена по батькові. У більшості мов, зокрема, англійською традиційно не використовуються патроніми. Однак у слов'янському антропонімічному лексиконі вони вважаються невід'ємною частиною системи виділяють наступні види антропонімічної ідентифікації людини. Наприклад: *Brown, Smith*.

3. Прізвища, що є родовим або сімейним найменування, що передається дітям та онукам. Родові імена – вважаються важливішими, ніж прізвища: коли жінка виходить заміж, вона змінює своє прізвище, а родове ім'я залишається незмінним. Наприклад: *Ms*.

4. Прізвиська, псевдоніми, імена тварин. Прізвисько – додаткове ім'я, що надається оточуючими з погляду характерних рис характеру, зовнішності або завдяки професіям та різним життєвим обставинам. Псевдонім – ім'я, яке використовується людиною замість сьогодення у тій чи іншій публічній діяльності. Протилежне псевдоніму справжнє ім'я автора називають “автонім”.

5. Криптоніми, антропоніми літературних творів, герої фольклору, легенди. Криптоніми – це так звані приховані імена. Криптоніми часто відносять до псевдоніму, що не допускає можливості ототожнити з ним ту чи іншу конкретну особу; інакше кажучи – ім'я, розраховане те що, щоб приховати справжнього автора твори.

6. Етніміми, що являють собою антропоніми, утворені від назви націй, народів чи народностей. Наприклад: *Londoner*.

7. Техноніми – статусні імена людини – *Ms, Mrs.* [Суперанська 2009, с. 125].

У свою чергу, фразеологічні одиниці з антропним компонентом відображають культурно-історичні особливості, традиції, вірування, ціннісні орієнтації, моральні ідеали та пізнавальний досвід народу, тобто національно-культурне багатство, яке накопичувалося протягом століть [Лосєв 1990, с. 33] та передається наступним поколінням.

Власні імена в складі фразеологізмів складають значний масив ускладнених мовних знаків з актуальністю змісту, народністю, нескладністю граматичного оформлення та стилю з містичною різноманітністю [Ковшова 2008, с. 62], що знаходить своє відображення у лінгвістичних дослідженнях останніх років.

Так, на сучасному етапі вже:

1) досліджено структурні та функціонально-семантичні особливості власних назв сучасної німецької мови; зіставлені антропні фразеологізми української, татарської та англійської мов [Дарзаманова, 2002, с. 7];

2) виявлено аломорфні та ізоморфні риси в лексико-семантичному функціонуванні антропоніма у складі фразеологізмів в англійській мові в порівнянні з українською, татарською та французькою мовами [Загірова, 2003, с. 9].

Англійські фразеологізми з антропонімічним компонентом як культурно марковані мовні одиниці відіграють особливу роль у формуванні національної мовної картини світу та концептуалізації світу, транслюванні національно-культурної інформації, реалізації кодів культури. Завдяки антропонімічній складовій посилюється емоційно-експресивне забарвлення фразеологізмів, їхня стилістична спрямованість.

Закріплення асоціативних значень, виникнення конотацій у семантичній структурі фразеологізмів, у складі яких є імена, формує національно-культурний процес. Введення у структуру фразеологічних одиниць імен, прізвищ, прізвиськ історичних постатей, міфологічних та біблійних персонажів,

письменників попередніх епох та героїв їх творів тощо відзначено глибинними сенсами та інтенціями.

Звернення до імен прояснюється за умови володіння фоновими знаннями національної культури, історії народу тощо.

Джерелами походження фразеологічних одиниць вважатимуться наступні: історія, традиція, література, Біблія, міфологія, фольклор, література, культура, побут, традиція.

Антропоніми формують ядро національно-культурної семантики у семантичній структурі англійських фразеологічних одиниць, сприяючи метафоричному переосмисленню минулого досвіду англійського народу. Наділені значним асоціативним потенціалом антропоніми відіграють важливу роль в організації фразеологізмів і реалізації в них різних інтенцій.

Фразеологічні одиниці з антропонімічним компонентом є одним із засобів ігрової стратегії та мовної гри. Інтерпретація різних смислів цих одиниць залежить від культурної компетенції реципієнта, його культурного досвіду, що має передбачати миттєве прочитання фразеологічного змісту.

Значення фразеологізму у поєднанні у собі і відтворення певного фрагмента навколишньої дійсності, і ставлення того, хто говорить до нього. Відповідно, оцінка є невід'ємною складовою фразеологізмів, що відображають асоціативну базу того, хто говорить при вираженні оцінки.

У складі фразеологічних одиниць англійською мовою антропоніми виконують різні функції:

- забезпечують образність;
- посилюють вираженість;
- розширюють межі мовної гри;
- беруть участь у створенні образів;
- створюють коннотативні відтінки;
- в організованій формі передають відношення;
- забезпечують лаконічність викладу інформації тощо.

Англійські фразеологізми з антропонімічним компонентом як культурно марковані мовні одиниці відіграють особливу роль у формуванні національної мовної картини світу та концептуалізації світу, а також у реалізації кодів культури, що транслюють національно-культурну інформацію.

Фразеологія містить що зберігається в семантиці її мовних знаків. Національно-культурне маркування обумовлено географічними, історичними, етнокультурними та іншими факторами. Дослідження фразеологізмів з національно-культурної точки зору дозволяє виявити різні системні зв'язки в мові, що вивчається, а також проаналізувати особливості культури її носіїв, що дозволяє розкрити загальні та специфічні характеристики національної специфіки.

Є. Нахімова розглядає питання класифікації власних назв наступним чином: у цьому випадку виділяються феномени:

- глобально-прецедентні (наприклад, імена Дон Кіхот, Отелло та Наполеон Бонапарт відомий в різних країнах);
- національно-прецедентні (які активно використовуються по більшу частину в одній країні);
- соціально-прецедентні (що не мають загальнонаціональної популярності, але використовуються в деяких соціальних, професійних, вікових чи інших групах) [Нахімова].

Значний прошарок ономастичної лексики увійшов до складу фразеологічних одиниць у зв'язку з поширенням християнства. Насамперед, ними є імена біблійних та євангельських персонажів. Вони належать до міжнаціональних одиниць:

- *since Adam was a boy* (від Адама та Єви);
- *doubting Thomas* (Фома невіруючий);
- *(as) old as Methusealah* (старий як Мафусаїл), *poor as Job* (бідний як культурно-ціннісну інформацію, Іов);
- *out-Herod Herod* («переродити самого Ірода» – перестаратися);
- *Juda's hair* (руде волосся);

– *the curse of Cain* (Каїновий друк).

Вираз *Adam and Eve's stogs* (костюм Адама та Єви) пов'язано з біблійною історією про перебування Адама та Єви в Раю.

До Старого Завіту посилає також фразеологізм *an Adam's apple* (яблуко розбрату).

До християнської тематики посилають фразеологічні висловлювання *Judas/a Judas kiss*-Юдин поцілунок/поцілунок Юди. Всім відома історія про те, як Іуда поцілував Христа, але при цьому продався за 30 срібників і зрадив учителя. Про щось незвичайне, несподіване, несподіване говорять, вживаючи фразеологізм *appearance of Christ before the people* (явлення Христа перед народом).

Другу групу становлять фразеологічні зв'язки, пов'язані з іменами античності. Такі висловлювання надзвичайно поширені, продуктивно вживаються у мові освічених людей, оскільки за називання античних героїв мають виникнути певні асоціації. Розуміння таких фразеологізмів можливе при ознайомленні з літературними джерелами античності.

Згадка про Ахілла (героя античності) спостерігаємо у фразеологізмі *Achilles' heel* (Ахіллесова п'ята). Відомий міф про те, що цей герой мав лише одне вразливе місце – п'яту, куди й потрапила стріла. Фразеологізм функціонує у різних варіантах: *Achilles' heel / the heel of Achilles (the one and only weakness but a fatal one)*.

У міфах про подвиги Геракла згадується цар Авгій, який наказав Гераклові очистити його стайні від купи гною. Фразеологізм *Augean stables* (Авгієві стайні) використовують, коли говорять про явище накопичення чогось неприємного чи брудного, або про якусь надзвичайно трудомістку роботу, яка не має кінця, яку неможливо виконати.

З міфами про подвиги Геркулеса пов'язаний і вираз *Hercules' labour* (Геркулесова робота), яке узагальнено називає важку або непосильну роботу.

Вираз *arms of Morpheus* (обійми Морфея) означає «спокійний, солодкий сон». Син бога сну Гіпноса (бог сновидінь Морфей) з'являвся уві сні образ людини з крилами і асоціювався зі спокоєм.

Більшості мовців відома історія про Діоген давньогрецького філософа, який жив у IV ст. до нашої ери. Діоген Синопський належав до школи філософів, основою вчення яких було зведення всіх потреб до мінімуму. Він все доводив зневагу до побуту, задовольняючись лише найнеобхіднішим. За переказами, Діоген жив у бочці, вважаючи будинок зайвою розкішшю. Отже, вираз *Barrel of Diogenes* (бочка Діогена) з антропонімом Діоген має кілька значень:

- аскетичне, невибагливе житло;
- добровільна ізоляція від зовнішнього світу;
- символ того, що можна задовольнитися тим, що маєш.

З давніми міфами пов'язані фразеологізми з антропонімом Валтасара. Вираз *Belshazzar's feast* (Валтасарів бенкет) означає веселу, безтурботне життя перед великим нещастям.

Антропонім Гіменей називає давньогрецького бога подружжя, шлюбу. Фразеологізм *bond of Hymenaeus* (пути Гіменей) має значення подружніх, шлюбних відносин.

До третьої семантичної групи віднесено фразеологічні висловлювання, пов'язані з літературними антропонімами. У художніх текстах автор створює вигаданий антропонімікон, складові якого нерідко виконують функції характеристики героя, стилістичну, служать засобами гумору та сатири. Такі антропоніми мають прозору мотивацію і апелюють до фонових знань читача, прецедентних імен та ситуацій.

На позначення хвалька, веселого брехуна, що іноді втрачає відчуття до бою за правду (іноді з вигаданим противником), вживається фразеологізм з антропонімом *Don Quixote* (Дон Кіхот).

Mozart and Salieri (Моцарт і Сальєрі), *Othello and Desdemona* (Отелло та Дездемона), *Scrooge McDuck* (дядечко Скрудж) – ці фразеологічні вирази

містять у своєму складі прецедентні імена, пов'язані з літературними джерелами.

У лінгвокультурології присутня в прислів'ях і приказках з власними іменами, вона створюється під впливом гри слів, обумовленої явищем паронімії антропонімів. Маючи риму, слова набувають нового значення, піддаються різноманітним асоціаціям, отримують додатковий специфічний зміст, що поширився межі фольклору:

– англ.: *Plain Jane* (некрасива жінка); *Dirty Dick* (неряха); *Tearful Tilly* (плакса); *Even Steven* (все одно);

– нім.: *Lischchen Müller* (дурна жінка);

– укр. Хома музику розуміє, а Єрема вміє танцювати; ні в місті Іван, ні в селі Селіфан; добрий Мартин, коли є Алтин.

В англійській, німецькій, українській та інших мовах компонент ім'я у складі фразеологізму може вказувати на схожість між людьми:

– англ.: *the sam old Coaxer but in a different coat*;

– укр.: та ж Мар'я, та в іншому сарафані.

Спільними значеннями фразеологізмів з антропним компонентом для різних мов можуть бути особливі характеристики людей, тобто їхня несхожість.

– нім.: *Hinzund Kunz*;

– укр.: На кожного Єгорку є приказка.

Ряд фразеологізмів з антропонімами у різних мовах містять іронію, жарт, інколи ж насмішку, вказуючи на розумову обмеженість:

– англ.: *Tom Fool*;

– укр.: був Іван, а став бовдур, а все вино винне.

Спільне значення таких фразеологізмів з антропним компонентом для зіставних мов – ліньки:

– англ.: *Laurence bids wages Bertie Wooster*;

– укр.: бідному Савці немає спокою ні на печі, ні на лаві: на печі печуть, на лавці січуть.

Фразеологізми з антропним компонентом можуть описувати і позитивну рису характеру – відважність у різних етнокультурних спільнотах:

– англ.: *as game as Ned Kelly*;

– укр.: Аверон не боїться ворон, а на галки є ціпки.

Фразеологізми, до складу яких входять антропоніми, становлять особливо яскравий шар кожної національної фразеологічної системи. Характерною рисою антропонімів як компонентів фразеологізмів є здатність узагальнювати певні характеристики. Коли власні імена типизувалися під впливом фольклорних творів, виникли фразеологізми, де антропоніми набули емоційно-оцінного характеру і почали виступати як загальні назви.

Культурно-історичні трансформації, як правило, відбиваються в мовному просторі і, найчастіше, мовними реаліями, що відображають специфіку певних змін у динаміці, збагачують і постійно поповнюють мовну систему, а саме такі й фразеологічні одиниці, що містять, зокрема, антропонім у своєму складі. Розвиток уявлень народу відбиваються у розвитку словникового складу, саме тому лінгвістичні та соціальні питання, пов'язані з розвитком, збагаченням словникового складу, завжди були у центрі уваги мовознавців.

Дослідження цих питань дозволяє зрозуміти тенденції розвитку мови взагалі, зазирнути в її майбутнє, висвітлити проблему «мова та її середовище». Отже, можна говорити, що розвиток словникового складу, зокрема фразеологізмів, таки відбиває процес пристосування мовної системи до нових потреб комунікації у зв'язку з ускладненням середовища.

На думку О. В. Костіна, лінгво-культурологічний підхід дослідження мовних реалій спирається на ідею про кумулятивну (накопичувальну) функцію мови, завдяки якій в ній відображається, зберігається і передається досвід народу, його світогляд та світовідчуття [Костін 2002, с. 18].

Відповідно до цього твердження, мова – це універсальна форма первинної концептуалізації світу та раціоналізації людського досвіду, виразник та зберігач несвідомого стихійного знання про світ, історична пам'ять про соціально

значущі події у людському житті. Отже, фразеологізми, що містять антропоніми, відбивають культурно значущі сторони людства.

Таким чином, фразеологізм з антропним компонентом може вказувати на конкретну особистість чи об'єкт, викликаючи у представника певної культури асоціації, стереотипні уявлення, пов'язані з історичними подіями, традиціями, справжніми носіями імені.

Завдяки вторинній номінації та абстрактності відбувається послаблення семантики фразеологізму та вказівного значення.

1.4 Класифікація прийомів перекладу фразеологізмів та способи перекладу англійських фразеологізмів із компонентом антропонімом

Щоб у теоретичному плані говорити про прийоми перекладу фразеологізмів, потрібно всю фразеологію даної мови розділити за будь-яким обґрунтованим критерієм на групи, в межах яких був би переважний той чи інший прийом, той чи інший підхід до передачі фразеологізмів. Багато авторів як вихідну точку беруть лінгвістичні класифікації, побудовані переважно на нерозкладності фразеологізму, злитості його компонентів.

Нефразеологічний переклад, як свідчить назва, передає сенс за допомогою лексичних, а чи не фразеологічних засобів перекладної мови. До нього вдаються зазвичай, лише переконавшись, що жодним із фразеологічних еквівалентів чи аналогів скористатися не можна. Такий переклад, враховуючи навіть компенсаційні можливості контексту, важко назвати повноцінним: завжди є деякі втрати (образність, експресивність, конотації, афоричність, відтінки значень), що змушує перекладачів звертатися до нього лише в разі крайньої необхідності.

Лексичний переклад. Суто лексичний переклад застосовується, як правило, у випадках, коли це поняття позначене щодо однієї мови –

фразеологізмом, а іншому – словом. Такому перекладу піддаються переважно ідіоми, тобто. поєднання, що позначають предмети чи поняття. На відміну від «однослівного» перекладу і ближче до «вільного», змістовий зміст фразеологізму може бути передано змінним словосполученням. Такі переклади цілком задовільно виконують свою роль словнику, вказуючи точне семантичне значення одиниці. Однак у контексті будь-яка відповідність має набути «фразеологічного вигляду» або, щонайменше, стилістичне забарвлення та експресивність, адекватну оригіналу.

Одним словом, при лексичному перекладі фразеологізму треба завжди прагнути збереження образності лексичної одиниці хоча б передачі його окремих елементів чи сторін.

Калькування, або **дослівний переклад**, вважають за краще зазвичай у тих випадках, коли іншими прийомами, зокрема, фразеологічними, не можна передати семантико-стилістичне та експресивно-емоційне значення фразеологізму, а, з тих чи інших причин, бажано довести до читача справжній зміст усього фразеологізму, не значення його складових частин. До калькування вдаються і в таких випадках, коли «семантичний еквівалент» відрізняється від вихідного фразеологізму за колоритом, або при «пожвавленні» образу.

Описовий переклад фразеологізмів зводиться, власне, до перекладу не самого фразеологізму, як це часто буває взагалі з лексичними одиницями, які мають еквіваленти у мові перекладу. Це можуть бути пояснення, порівняння, описи, тлумачення - всі засоби, що передають у максимально ясній та короткій формі зміст фразеологізму. У тих шляхів перекладу самостійного значення немає, оскільки в разі перекладач постаріється пов'язати зміст фразеологізму із загальним контекстом таким чином, щоб правильно було передано всі елементи тексту в цілому, тобто. вдається до контекстуального перекладу.

Контекстуальний та вибіркового переклад. Говорячи про прийоми перекладу фразеологізмів та вибір між ними, залишається торкнутися ще двох понять: контекстуальний переклад та вибіркового переклад. Найчастіше про

контекстуальний переклад згадуємо за відсутності еквівалентів і аналогів, тобто, у разі, коли фразеологізм доводиться передавати нефразеологічними засобами. Такий вид перекладу має назву «вибірковий переклад». Він перебуває в умовах протиставлення моноеквівалентного перекладу та вільного перекладу. Використання вибіркового перекладу у випадках має своє виправдання. Ми ж вважаємо, що краще розглядати його в іншому плані: не як переклад «стійкого поєднання слів за допомогою одного з можливих фразеологічних синонімів», а дещо ширше – як неминучий початковий етап будь-якого перекладу сталого поєднання, і перекладу взагалі.

Існує три основні вимоги до еквівалентності перекладу: у перекладі не повинно бути ні пропусків, ні змін, ні додавань. Цей припис нам здається не дуже вдалим, бо від буквалізму давно відмовилася більшість перекладачів художньої літератури.

Сучасна теорія перекладацьких перетворень як основних типів як допустимих, так і необхідних, тобто обґрунтованих, перекладацьких трансформацій називає саме опущення, заміни, додавання і перестановки. Оскільки дані трансформації здійснюються з мовними одиницями, що мають як план змісту, і план висловлювання, вони мають формально-семантичний характер, перетворюючи як форму, і значення вихідних одиниць. Застосування цих трансформацій, що порушують подібність до перекладу оригіналу, доповнює основні засади перекладацької стратегії.

Конкретизація, генералізація, синтаксичне уподібнення, граматичні заміни, антонімічний переклад. Отже, розглянемо кожний вид трансформації окремо.

Калькування – це спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин їх лексичними відповідностями у мові перекладу, що копіюють структуру вихідної лексичної одиниці. Наприклад: *The way to a man's heart is through his stomach*- «Путь до серця чоловіка лежить через його шлунок».

Конкретизація – це заміна слова чи словосполучення вихідної мови з ширшим предметно-логічним значенням словом чи словосполученням мови з

більш вузьким значенням. Внаслідок застосування цієї трансформації, одиниця вихідної мови виражає родове поняття, а одиниця мови перекладу виражає видове поняття, що входить до неї.

Генералізація – це заміна одиниці вихідної мови, що має більш вузьке значення, одиницею перекладається з більш широким значенням. Відповідність, що створюється, виражає родове поняття, що включає вихідне видове. Одиниця мови перекладу виражає родове поняття, а одиниця вихідної мови – видове.

Синтаксичне уподібнення (дослівний переклад) – це спосіб перекладу, у якому синтаксична структура оригіналу перетворюється на аналогічну структуру мови перекладу. Синтаксичне уподібнення може призводити до повної відповідності кількості мовних одиниць та порядку їх розташування в оригіналі та перекладі.

Граматичні заміни – це спосіб перекладу, у якому граматична одиниця в оригіналі перетворюється на одну мову перекладу з іншим граматичним значенням.

Антонімічний переклад – це лексико-граматична трансформація, при якій заміна ствердної форми в оригіналі на негативну форму в перекладі, і навпаки, супроводжується заміною лексичної одиниці вихідної мови на одиницю мови, що перекладається з протилежним значенням [Кашеєва 1955].

Розглянуті види міжмовних трансформацій досить яскраво показують, що англійська мова – мова гнучка та виразна. Завдяки використанню перекладацьких трансформацій здійснюється більш повноцінний переклад на рідну мову.

Для того щоб виявити особливості перекладу власних імен у складі фразеологічних одиниць, необхідно для початку коротко зупинитися на тих способах, що використовуються під час перекладу самих фразеологізмів.

Найкращим способом перекладу фразеологічної одиниці, безсумнівно, є використання відповідного фразеологізму в українській мові. Застосування цього способу забезпечує не тільки передачу сенсу, а й відтворення образності

та експресивності англійського виразу. Тому в усіх випадках, коли є можливість дати фразеологічний переклад, перекладачеві слід віддати перевагу йому перед іншими способами, які будуть розглянуті нижче.

Фразеологічний еквівалент. Українські еквіваленти є здебільшого у так званих інтернаціональних виразів, що зустрічаються в більшості європейських мов. Це особливо добре видно на прикладі фразеологізмів, пов'язаних з античною міфологією або біблійними переказами. Під час еквівалентного перекладу фразеологічних одиниць власні імена, що входять до їхнього складу, передаються українською мовою в більшості випадків за допомогою транскрипції та транслітерації. Наприклад: *Achilles' heel* (Ахіллесова п'ята) - слабка, легко вразливе місце; *the Gordian knot* (Гордіїв вузол) - складне завдання, заплутана справа.

Фразеологічні аналоги. Кількість фразеологічних одиниць, що збігаються за змістом і образністю в англійській і українській мовах, порівняно невелика. Значно частіше перекладачеві доводиться використовувати український фразеологізм, аналогічний за змістом англійському, але заснований на іншому образі, як, наприклад: *make hay while the sun shines* – «куй залізо, поки гаряче».

Під час використання цього виду перекладу фразеологічних одиниць власні імена, як правило, не передаються. Наприклад: *Jack of all trades* – «майстер на всі руки»; *what will Mrs. Grundy say* – «що говоритиме княгиня Мар'я Олексіївна?».

Калькування. Іноді перекладач, прагнучи зберегти образність оригіналу під час перекладу фразеологізму, що не має ні еквівалента, ні аналога в українській мові, вдається до дослівного передання образу, що міститься в іноземному оригіналі. Такий спосіб може бути застосований у тому разі, якщо в результаті калькування виходить вираз, образність якого легко сприймається українським читачем, і не створює враження неприродності та невластивості загальноприйнятими нормами української мови.

Тепер розглянемо фразеологічні одиниці з компонентом-антропонімом, для передання яких використовують калькування (у деяких випадках до кальки

додають описовий переклад): *according to Cocker* «як за Кокером» - правильно, точно; *Brown, Jones and Robinson* «Браун, Джонс і Робінсон» - прості, пересічні англійці.

Оскільки калькування саме по собі є дослівним перекладом, то цілком природно, що власні імена за такого способу перекладу українською мовою передаються за допомогою транскрипції та транслітерації.

Описовий переклад. Якщо в будь-якого англійського фразеологічного звороту немає в мові ні еквівалента, ні аналога, а дослівний переклад міг би призвести до малозрозумілого буквалізму, перекладачеві доводиться відмовлятися від передання образності та використовувати описовий переклад, тобто пояснення сенсу фразеологізму за допомогою вільного поєднання слів. Наприклад: *a proper Charlie* – «круглий, набитий дурень»; *astonish the Browns* – «кинути виклик громадській думці». На основі вище зазначених прикладів можна зробити висновок, що під час описового перекладу фразеологічних одиниць власні імена, що входять до їхнього складу, українською мовою не передаються.

Таким чином, під час перекладу фразеологічних одиниць із компонентом – власним ім'ям використовуються такі способи: фразеологічний еквівалент, фразеологічний аналог, калькування та описовий переклад. Під час зіставлення різних способів перекладу національно забарвлених фразеологізмів необхідно враховувати, що дослівний переклад добре передає національний колорит оригіналу, хоча часом при цьому може знадобитися примітка. Добре знаючи переваги та недоліки кожного з можливих способів перекладу, перекладач у кожному конкретному випадку може вибрати той із них, який найкраще відповідає умовам контексту.

1.5. Проблеми перекладу фразеологізмів

Переклад - це процес перетворення оригінального тексту однією мовою на ідентичний текст іншою. Однак переклад виходить за рамки простої заміни одиниць однієї мови одиницями іншої. У процесі перекладу взаємодіють різні культури, традиції та звичаї. Багато фразеологічних зворотів нагадують про події давно минулих днів. При цьому новий текст повинен легко тлумачитися і відповідати всім нормам мови, на яку він перекладений. Таким чином, перекладач відіграє важливу роль провідника між культурами. За словами А. Д. Швейцера: «Переклад - це не тільки взаємодія мов, а й взаємодія культур... Процес перекладу «перетинає» не тільки кордони мов, а й кордони культур» [Svewart 1971. p. 511].

Англійська фразеологія становить труднощі під час перекладу через відсутність стандартного методу перекладу фразеологічних одиниць. Наявність фразеологічного словника не гарантує повного відтворення всіх відтінків сенсу конструкції. Тому перекладачам доводиться шукати інші методи для перекладу.

Одна з найчастіших помилок перекладача - це невміння помічати фразеологізми та їхній буквальный переклад. Так, фразеологічну одиницю часто приймають за вільне поєднання слів. Це призводить до грубих помилок і спотворення сенсу висловлювання. *“John set a great store by the town where he grew up”* - Джон відкрив величезний магазин у місті, де він виріс. (Замість - Місто, в якому виріс Джон, мало для нього величезне значення). *“After the resounding success she decided to hang up her ax”* - Після приголомшливого успіху вона вирішила повісити свою сокиру. (Замість -відійти від справ).

Наступна складність - труднощі сприйняття фразеологічної одиниці. Перекладач повинен підбирати варіант перекладу залежно від контексту. Це є проблемою, оскільки вираз може бути вжитий з відтінком іронії, сарказму, образи, гіркоти або роздратування.

Також перекладач має враховувати те, що більша частина англійських фразеологізмів має багатозначність. Наприклад, вираз *“to take the floor”* у політичній сфері означає «взяти слово», «виступити», а в розмовній мові «піти

потанцювати». Залежно від ситуації *“you never can tell”* можна перекласти «хтозна» або «чим чорт не жартує».

Найчастіше у фразеологізмів є помилкові двійники, тобто фразеологічні одиниці, що збігаються з ними за формою, але повністю розходяться за змістом. Наприклад, *“wind in the head”* – порожня уява, зазнайство (а не «вітер у голові»); *“run smb. to earth”* – «розшукати, дістати з-під землі» (а не «загнати, закопати когось у землю»); *“stew in one's own juice”* - страждати через власну дурість, розсьорбувати кашу, яку сам заварив (а не «варитися у власному соку»). Англійський вислів *“to be born with a silver spoon in one's mouth”* близький за значенням до українського фразеологізму «народитися в сорочці (сорочці)», тобто бути щасливим. Часто ці вирази даються як відповідності. Але англійський варіант не може використовуватися в тих самих ситуаціях, що й українські, тому що означає «походити з багатой сім'ї».

З перекладацького погляду англійські фразеологічні одиниці можна розділити на дві групи:

1. Фразеологічні одиниці, що мають еквіваленти й аналоги в українській мові. Це українські вирази та прислів'я, які збігаються з англійськими за змістом, виразністю, граматичним складом і стилістичним забарвленням. До таких фразеологізмів можна віднести: стійкі порівняння (*“like two peas in a pod”* - як дві горошини в стручку, український еквівалент - схожі, як дві краплі води; *“like a red rag for a bull”* - як червона ганчірка для бика; *“as thick as thieves”* - водою не розіллеш), прислів'я і приказки (*“revenge is sweet”* - солодка помста; *“a first time for everything”* - усе колись буває вперше; *“the road to hell is paved with good intentions”* – благими намірами пекло вимощене), дієслівні словосполучення (*“to take the bull by the horns”* - взяти бика за роги; *“bite one's tongue”* - прикусити язик; *“rest on one's laurels”* - спочити (спочивати) на лаврах; *“kill time”* – вбити час; *“to be green with envy”* - зеленіти від заздрості).

2. Безеквівалентні фразеологічні одиниці. Багато англійських виразів не мають аналогів у українській мові. Здебільшого це неіснуючі в нас реалії. Наприклад, *“a hot potato”* - справа, якої хочеться якнайшвидше позбутися, або

актуальна тема; *“to hear something straight from the horse's mouth”* - почути з перших рук, з надійного джерела; *“to be the apple of someone's eye”* - бути коханим кимось. Під час перекладу безеквівалентних фразеологічних одиниць можна користуватися калькуванням або описовим перекладом.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що під час перекладу перекладач має враховувати те, що фразеологічні одиниці багатозначні. Перекладач, розуміючи зміст висловлювання, може використовувати такі прийоми перекладу, як тлумачення й опис, підбираючи варіант залежно від контексту.

Висновки за розділом 1

У теоретичному розділі нашого дослідження було розглянуто таке поняття як «фразеологізм» та різні підходи до його визначення.

Нами було вивчено основні ознаки фразеологічної одиниці, а також розглянуто найвідоміші класифікації фразеологічних одиниць. У ході дослідження ми дійшли висновку, що загальноприйнятого визначення для фразеологізму не існує, але вчені-лінгвісти сходяться на думці про його основні ознаки: стійкість, відтворюваність, семантична цілісність.

Далі ми розглянули методи перекладу фразеологічних одиниць та його особливості. З'ясували, що складністю передачі фразеологізму іншою мовою є не лише можлива відсутність еквівалента, а й тонкощі національної культури та світосприйняття.

Далі ми розглянули вивчення фразеологізмів з погляду лінгвокультурології. З'ясували, що фразеологічний фонд мови є одним із основних предметів вивчення у лінгвокультурології, оскільки у фразеологічних одиницях збережена культурна інформація – уявлення народу, міфи, ритуали, стереотипи, звичаї тощо, які становлять основу національного менталітету та світогляду. У той же час незважаючи на національно-культурну специфіку, ці мовні одиниці формують певну підсистему в будь-якій мові, виявляючи певні загальні закономірності. Лінгвокультурологічний напрямок у фразеології, висувуючи на перший план питання взаємодії фразеологічного складу мови та

культури, досліджує механізми співвідношення у фразеологізмах як мовних знаках власне мовної та культурної семантики.

Ми дізналися, що мінімальним носієм лінгвокультурної інформації є лінгвокультурема [Воробйов 2008] – комплексна міжрівнева одиниця, що становить діалектичну єдність лінгвістичного та екстралінгвістичного (культурного) змісту [Маслова 2001]. Лінгвокультурема не є одиницею виключно мовної системи, а лише базовим терміном лінгвокультурології та є позначенням одиниці вербалізації культурного змісту.

Розглянули роботи В. Телії, в яких описано, що лінгвокультурологія спрямовує свій дослідницький фокус на мовні одиниці, які характеризуються образно-метафоричним культурним уявленням. Такі мовні одиниці називаються мовними реаліями та становлять основу лінгвокультурної парадигми нації як сукупності мовних форм, що відтворюють категорію ментальності в етнічному, соціальному, історичному та науковому аспектах. Лінгвістична сутність реалій передбачає наявність певної сукупності ознак, якими вони відмежовуються з інших одиниць мовної системи, саме: національної самобутності, унікальності, безеквівалентності.

На думку А. В. Костіна [Костін 2002, с. 18], лінгвокультурологічний підхід до дослідження мовних реалій спирається на ідею про кумулятивну (накопичувальну) функцію мови, завдяки якій в ній відображається, зберігається і передається досвід народу, його світогляд та світовідчуття.

Відповідно до цього твердження, мова – це універсальна форма первинної концептуалізації світу та раціоналізації людського досвіду, виразник та зберігач несвідомого стихійного знання про світ, історична пам'ять про соціально значущі події у людському житті. Отже, фразеологізми, що містять антропоніми, відбиває культурно значущі сторони людства.

Таким чином, фразеологізм з антропним компонентом можуть вказувати на конкретну особистість чи об'єкт, викликаючи у представника певної культури асоціації, стереотипні уявлення, пов'язані з подіями, традиціями, реальними носіями імені. Завдяки вторинній номінації та абстрактності

відбувається послаблення семантики фразеологізму та вказівного значення.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ АНТРОПОНІМОМ ТА СПЕЦИФІКА ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

2.1. Семантика фразеологічних одиниць із антропонімами як засіб репрезентації англomовної лінгвокультури

При вивченні фразеологічних одиниць одним з найбільш значущих аспектів є вивчення категорії значення (плану змісту). Діячі науки, такі як О.В. Кунін, С. Д. Райхштейн, Ю. П. Солодуби ін. приділяли особливу увагу саме категорії значення в описах фразеологізму, як лінгвістичного явища.

В. Г. Гак у своїй роботі «Фразеологічні одиниці у світлі асиметрії мовного знака» виділяє даний аспект фразеологічних одиниць як найважливіший при доборі критеріїв для аналізу фразеологічної одиниці, ґрунтуючись на його першорядності та загальноприйнятій значущості. Вивчаючи семантичні особливості фразеологізмів, необхідно відзначити наявність еквівалентності значення (або його відсутність), визначити, на якому рівні синонімічності знаходиться фразеологічна одиниця, а чи є вона омонімічною. Однак у такому разі сам аналіз проходить поряд з критеріями образної складової та лексико-граматичної моделі [Гак 1997, с. 166].

Говорячи про семантику фразеологічних одиниць загалом, не можна не відзначити, що філолог Ю. П. Солодуб відносить до універсальних рис фразеології також і той факт, що багато фразеологізмів різних мов використовують близькі за семантикою фразеологічні образи. Наприклад, для вираження небезпеки, що причаїлася, або ворога багато мов використовують ФО з компонентом, що позначає «затаївшись для нападу тварина або комаха,

укус якого може бути небезпечний для людини»: укр. гадюка потайна(букв, «змія, що зачאיлася»), англ. *a snake in the grass* [Солодуб 1990, с. 60].

У цьому параграфі ми приділимо особливу увагу фразеологічним одиницям, до складу яких входить компонент антропонім, що дозволить нам проаналізувати такі ФО як репрезентації англійської лінгвокультури.

Останнім часом багато робіт присвячено проблемі відображення у фразеології культури народу. Досить багато ідіом з власними іменами знайомі людям різних національностей, і природно, що вивчаюча англійська мова хоче знати, як сказати ці барвисті висловлювання по-англійськи. Слід, проте, підкреслити, що фразеологізми з власними іменами не часто вживаються в усній або письмовій мові.

Для складання повноцінного аналізу варто розглянути семантику фразеологізмів у контексті лінгвокультури докладніше. У цьому дослідженні компонентної семантики, що відповідає за національно-культурний аспект, виступає антропонім. Вивчивши вихідну мотивованість особистого імені, з'являється можливість всебічно розкрити не тільки культурну складову ФО, але й зробити висновки про психологічну картину культури, сприйняття навколишнього світу та асоціативний ряд, що виникає у носіїв мови щодо тих чи інших явищ (як соціально-суспільних, так і природних).

Розглядаючи структуру ІВ у сенсі, можна виділити відразу кілька компонентів значення:

- Категоріальна семантика (загальна чи приватна).
- Власне лексична семантика/
- “Психічна” семантика (образ денотата в свідомості промовця, а також пов'язані з ним асоціації в суспільній свідомості народу).
- Культурно-історична (національно-культурна) семантика.

Тут йдеться про «фонові» знання соціального чи реально енциклопедичного характеру, а також стилістична референція, яка включає такі поняття як емоційність, уживаність, темпоральність і т.д.

В основі будь-якого лінгвокультурного дослідження лежить гіпотеза про те, що кожна мова формує у її носіїв певний образ світу, представлений семантичним комплексом понять, характерним саме для даної мови: труднощі, що виникають у міжкультурному спілкуванні та перекладі, доводять це. Ш. Баллі стверджував, що «людську уяву намагається одушевити навколишній світ, і людина вірить, що навколишня природа жива і має душу» [Баллі 1909, с. 127]. Звідси виникає таке поняття як мовний антропоморфізм. В. Г. Гак підтримує цей концепт і зазначає, що «це не пережиток первісного мислення, а загальний закон розвитку номінацій у мові» [Гак, 1997, с. 274]. Саме через те, що центром уваги людини є вона сама, весь світ сприймається нею за своїм образом. Тому можна сміливо зробити висновок про те, що зв'язок людини та культури повністю знаходить своє відображення у фразеологічних одиницях з ім'ям власним у складі.

У теоретичній частині нашої роботи ми вже з'ясували, що досліджувані фразеологізми з компонентом антропонім можна розділити на три основні групи за походженням використаного власного імені: культурну, релігійну та міфологічну. В основу аналізу власного імені (антропоніма) у складі ФО в практичній частині ми закладемо наступні два критерії: здатність власного імені зберігати свою семантичну повноцінність і індивідуальність, а також здатність власного імені втягуватися в процес фразеологізації. Дані критерії були докладно описані в роботі З. З. Чанишева «Національна специфіка фразеологізмів» і надзвичайно важливі при перекладі, тому що від цього залежить повноцінність передачі лінгвокультурного контексту [Чанишева, 2000, с. 68].

Чанишева виділяє три випадки, коли ІВ зберігає свою семантичну повноцінність:

1. Коли семантична індивідуальність зберігається в більш ніж менш повному обсязі. Такий випадок можна швидко розпізнати в семантиці фразеологізму, навіть якщо ФО зазнавав якогось виду семантичного перенесення. У таких фразеологізмах антропонім найчастіше означає обличчя,

яке існувало насправді. Наприклад, *Old Harry* згідно Великому Англomовному словнику означає «диявол».

2. Коли спостерігається певна семантична редукція ІВ у складі фразеологізму. Відбувається часткове переосмислення метафоричної частини, що, зазвичай, обумовлює живу внутрішню форму ФО (т.к. переосмислення завжди сприймається і натомість буквального значення його компонентів). Наприклад, *Saint Paul* (святий Павло; святоша) – «підтримати одного на шкоду іншому» Таким чином, до цієї групи належать ті фразеологізми, в яких власне ім'я зберегло тільки цьому «живлення», втративши «індивідуальність». Важливо відзначити, що з гендерному відмінності самого ІВ у складі фразеологізму воно може бути застосовано до будь-якої статі.

3. Коли власне ім'я як компонент фразеологізму повністю пригнічується в семантичному плані, тобто втрачає, як і «живлення», так і «індивідуальність». Наприклад:

Prince Albert (coat) (розм.) «Довгополий сюртук».

Homer sometimes nods - кожен може помилятися, навіть якщо він мудра людина.

Jack in the low cellar - дитина, що ще не народилася, дитина в утробі матері.

Таким чином, у цій групі фразеологізм містить власне ім'я з повністю редукованою семантикою, і така фразеологічна одиниця позначає або неживий предмет, або якесь поняття або явище [Чанишева 2000, с. 88].

За здатністю власного імені залучатися до процесу фразеологізації також Чанишева виділяє три ступені абстракції:

1. Максимальна. У такому разі ІВ у складі фразеологізму проходить повну ідіоматизацію та повністю переосмислюється. *Old little Jack* (жарг.) «старий маленький Джек» – загальноприйнята назва для американського віскі бренду *Jack Daniels*. До цієї групи належать такі фразеологізми, у яких значення компонента особистого імені повністю переосмислено.

2. Проміжна. Компоненти цього типу ФО унікальні тим, що лише один їх зберігає за собою буквально значення, а інший переосмислює своє значення частково або повністю, стаючи семантично ускладненим. *The (real) Simon Pure*— «людина власна персоною, безпідставне обличчя». У таких випадках при перекладі важливо звертати увагу на етимологічну складову ФО.

3. Мінімальна. Такий ступінь абстракції має місце в тих фразеологізмах, у яких їхнє значення проявляється у вигляді непереосмисленого, але ускладненого значення. Наприклад, *Jack the Ripper* «Джек Різник». У таких ФО семантична складова прозора і цілком можна здогадатися про їхнє значення, не посилаючись на етимологію [Чанишева, 2000, с. 110].

Безперечно, що не всі фразеологізми мають вмотивовану внутрішню форму, і не завжди можна зробити успішний висновок про особливості матеріальної чи духовної культури представників тієї чи іншої мовної групи. Проте аналіз інформаційної наповненості ФО з урахуванням абстракції чи конкретності дає наївне, стереотипне уявлення про картину світу носіїв тієї чи іншої мови. На основі такої інформації можна робити висновки про риси національного характеру.

Р. Кабан зазначає, що функціональні можливості фразеологізмів залежать від типу оточення та семантичних властивостей тих мовних одиниць, які займають деяку позицію в оточенні фразеологічної одиниці [Кабан, 2001, с. 71]. Однак існує думка, що фразеологічні одиниці з антропонімом у складі не потребують якогось умовного специфічного контексту: їм потрібен рівень пізнання відповідної сфери інтелектуально-духовного минулого, визначеної культурної компетенції.

Б. Ажнюк припускає, що існує деякий етимологічний компонент, що лежить в основі семантики значної кількості фразеологічних одиниць [Ажнюк 1989, с. 42]. Розглядаючи фразеологізми з власними іменами в діахронії, можна по праву стверджувати цілком логічне поява онімів в їх структурі, враховуючи лише існування конкретної людини: англ. *Potemkin village*. Корпус фразеологічних одиниць з власними іменами, запозичених з Біблії, міфології,

літератури або світової історії, – загальний для британської англійської, американської англійської та австралійської англійської, як підтверджують зазначені вище лексикографічні джерела. У разі антропоніми логічно мотивовані і можуть мати символічний характер. М. Алефіренко у своїй роботі «Фразеологія та пареміологія: навчальний посібник» доводить теорію про те, що зрада Юдою Ісуса Христа сприймається у культурі як символ зради загалом [Алефіренко, 2008, с. 27]. Диференціальні ознаки цієї ситуації – зрада, нагорода за донос – стають елементами етнічної свідомості, які атрибути – символами (*Judas kiss, 30 pieces of silver*). Навіть саме ім'я *Juda* перетворилося на прецедентний феномен і стало відомим символом.

Існує низка фразеологізмів з денотативно мотивованим ономастичним компонентом, які спочатку вважалися британським походженням. *Peeping Tom* (занадто цікава людина), де *Tom* (Том) - *peering* - що виглядає.; *pleased as Punch* або ж американського – *Uncle Tom, Walter Mitty*, проте завдяки стрімкому розвитку англійської мови загалом тепер вони становлять загальний елемент англомовної картини світу і діляться між культурами.

За допомогою фразеологічних одиниць із компонентом антропонімом можна простежити структурно-семантичні та прагматичні характеристики англійського лінгвокультурного коду. Через них якраз можна побачити, як реалізуються загальнокультурні категорії, такі як життя, смерть, краса, каліцтво, шлюб, самотність, жіночність, мужність, спорідненість, чужорідність, щастя, горе та ін.

Доступним способом дізнатися про сприйняття таких категорій у чужих культурах – це звернутися до літератури.

Література є складовою мистецтва. П. Бурдье стверджував, що наука, ідеологія та філософія виконують функцію свідомості культури, а мистецтво – це її самосвідомість [Бурдье 2002, с. 118].

На думку О. Вежбицької, створюючи якийсь текст, носії мови, що належать до певної культури, зазвичай керуються якоюсь підсвідомою нормою, яку називають «культурно-обумовленим сценарієм» [Вежбицька 2002, с. 45].

Іншими словами, існує пряма паралель тим часом, як змінюється суспільство та література разом з ним. На кожному проміжку часу були певні популярні напрямки, які транслиували ті чи інші цінності того часу і культури. Вивчаючи літературу різних епох, кожній з них присвоювали назву – «епоха відродження», «епоха романтизму» і т. д. Але і зараз сучасна література є транслятором нашої культури, яка пізніше отримає свою назву в парадигмі часу. Саме тому, розглядаючи феномен ФО з антропонімом у складі з урахуванням сучасної літератури,

Одним з культурних концептів, що виявляється у художньому тексті, є його тема як прояв навколишньої ділянки дійсності, її відображення у творі. Тема розкривається у творі різними засобами. Для розкриття теми твору та втілення свого задуму автор використовує систему мовних засобів. За допомогою таких коштів автор отримує свій конкретний вираз у тексті та його зміст. Як у психології, і у лінгвістиці сенс трактується як якась супер лінійна освіта, що стосується тексту чи його частини, і навіть до ситуації, за умов якої відбувається спілкування. Отже, смислові параметри тексту є концептами культури, які розкривають її специфіку.

Саме тому, обравши сучасну літературу як матеріал для дослідження, ми насамперед спиралися на те, що саме в текстах художнього жанру є величезна різноманітність мовних засобів: метафори, метонімії, оксюмори і, звичайно ж, фразеологізми. Завдяки насиченості мовних засобів, нам, як дослідникам, вдалося виокремити величезну кількість різних фразеологізмів: від семантично-трансформованих до фразеологізмів з антропонімами у складі, які й стали основою нашого дослідження.

Особливе місце у жанрах літератури займає жанр жахів. Згідно з онлайн-словником *academic.ru* література жахів (англ. *Horror literature, horror fiction*; часто просто «жахи» або навіть «жахіття», іноді «містика» або запозичене з англійського «хорор») – це жанр літератури, що має на меті викликати у читача почуття страху. Часто, але не завжди в літературі жахів розповідається про надприродне у прямому значенні слова; є обмежений набір тематизованих

персонажів, запозичених, як правило, з низової міфології різних народів: вампіри, зомбі, перевертні, примари та демони [dic.academic.ua].

У рейтингу BBC “Culture's top reading picks of 2021” жанр жахів посів перше місце серед молоді, тоді як в Україні, згідно з опитуванням за 2022 рік, лише 3% українців читають жахи.

Матеріалом для нашого дослідження послужили твори найбільш популярних американських і британських авторів: Стівена Кінга, Ніла Геймана і Террі Пратчетта.

Перелічені автори були відібрані для дослідження завдяки особливостям їх ідіостилів. Як відомо, Стівен Кінг, Ніл Гейман та Террі Пратчетт у своїх творах звертаються до міфології, релігії, а також древніх легенд Америки та Великобританії, транслюючи їх у сучасних реаліях. Стиль кожного з них багатий на різні мовні засоби, особливо фразеологічними одиницями, як і давно що з'явилися, і лише недавно закріпившись у мові, завдяки чому фразеологізми з антропонімом у складі зустрічаються у тому творах неодноразово. Це робить роботу зі своїм матеріалом унікальною, так як ми можемо не тільки спостерігати, як функціонують у їхньому тексті старі фразеологізми з компонентним антропонімом, що з'явилися в мові ще за часів Шекспіра, а й зустріти сучасні, що з'явилися завдяки нашим знаменитим сучасникам. Наприклад, у своєму романі «Незнайомиць» Стівен Кінг для опису дружної та багатодітної сім'ї використовує образ сім'ї популярних голлівудських акторів: *They were a Bradgelina type of a family.*

Таким чином, саме вибір сучасної літератури у жанрі «жахи» дозволить нам докладно розглянути, як функціонують ФО з антропонімом у складі при передачі з англійської на українську мову з урахуванням сучасних реалій різних культур і країн.

2.2 Аналіз способів передачі англословних фразеологізмів з антропонімами українською мовою

У цьому розділі ми проведемо аналіз перекладу фразеологічних одиниць із компонентом антропонім і розглянемо його особливості. Як матеріал для роботи були відібрані уривки з творів американських та англійських письменників у жанрі «жахи»: Стівена Кінга, Террі Прачетта та Ніла Геймана.

Розглянемо способи передачі англословних фразеологізмів з антропонімами українськими перекладачами, як українські перекладачі змогли передати ФО, до складу яких входить антропонім (див. Табл. 2). Наше завдання – зробити висновок про те, який спосіб перекладу є найбільш уживаним і які особливості перекладу ФО з антропонімом у складі в даному жанрі літератури.

Таблиця 2.1

Контекстуальна заміна

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<i>'No, ' I said. 'Percy squealed. Just like the schoolroom sissy telling teacher he saw Jack and Jill smooching in the cloakroom. ' Stephen King "Green Mile"</i>	– Ні. Персі бідував. У школі такі ось мамині синки точно так ж кажуть вчительці, що два інших сопляка стискалися роздягальні.	Any girl and a boy together (будь-які дівчина та хлопець разом)

Лінгвокультурний коментар: «Джек і Джилл» – англійська оповідь про хлопчика з дівчинкою, які пішли за водою. Після процесу фразеологізації, цей вислів став позначати будь-яких дівчинку та хлопчика в якості збірного образу пари. У реаліях української мови без перекладацького коментаря сенс фрази лишається дуже абстрактним. При перекладі використовується контекстуальна

заміна «два інших сопляка», позначає в даному випадку двох будь-яких школярів.

Таблиця 2.2

Контекстуальна заміна

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<p>“Help me,” he was sobbing. “Help me, you guys, please, please.” “Jesus, Mary, and Joseph,” Myron said. He had come out of the generator compartment to see what was going on. Stephen King “Mist”</p>	<p>Допоможіть мені! – схлипуючи, просив він. - Гей, ви, допоможіть мені! Будь ласка! – Яка ж срань, господи, — пробурмотів Майрон, побачивши, що діється, коли він вийшов із генераторного відсіку.</p>	<p>An exclamation of shock, surprise, or exasperation. (Вигук шоку, подиву або роздратування).</p>

Лінгвокультурний коментар: У багатьох своїх творах С. Кінг зневажливо ставиться до питань релігії, не заперечуючи існування Бога, але й не схвалюючи його культ серед релігійних груп. У своїй автобіографії «Як писати книги», Стівен Кінг пише, що не розуміє, чому «язичницький Христос, який, замість того щоб пасти своїх овець, веде їх на заклання» [Кінг, 2011, 56]. У багатьох його книгах лейт-мотив релігії є центральними. Перекладач у цьому випадку вдається до використання вульгарного просторіччя в якості контекстуальної заміни.

Таблиця 2.3.

Контекстуальна заміна

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<p><i>And where is your Jill, Jack?</i></p>	<p>Ну і де ж твоя</p>	<p>any girl and a boy together</p>

Nail Gaiman “Good Omens”	Джельєта, Ромео?	(будь-які дівчина та хлопець разом)
---------------------------------	------------------	-------------------------------------

Лінгвокультурний коментар: В даному випадку, перекладач замінив звичне лише для англійському читачеві «Джек і Джилл» на широко відоме «Ромео і Джульєтта», таким чином він зберіг загальну картину оповіді (розмова відбувається на Трафалгарській площі в Лондоні), але й дозволивши українському читачеві не загострити у вагу на цій репліці-жарті.

Таблиця 2.4

Контекстуальна заміна

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<i>The new man on the third floor. He asked me to call him Ted.” “You won’t – I should say nitzy! You don’t know him from Adam” “He said giving a kid an adult library card was a great present”</i>	-З новим мешканцем на 3 поверсі. Він попросив, щоб я називав його Тедом. – Ну ні, і думати не смій! Ти ж його один раз бачив. - Він сказав що доросла бібліотечна картка -самий чудовий подарунок хлопчику	To have never met someone and not know anything about them (ніколи не зустрічатися з кимось і нічого про них не знати)
Stephen King “Billy Summers”		

Лінгвокультурний коментар: Даний ФО з антропонімом у складі українському читачеві невідомий, але, згідно джерел, є одним із самих вживаних виразів у побутовому стилі американської англійської. У даному випадку перекладач поступає просто – передає обурення матері простою та зрозумілою контекстуальною заміною.

Таблиця 2.5

Контекстуальна заміна

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<i>She was a person every teenager now would call a Karen</i> Stephen King “Billy Summers”	Нинішня молодь називає таких, як вона, навіженими тітками.	A pejorative slang term for an obnoxious, angry, and often racist white woman who uses her privilege to get her way or police other people’s (зневажливий сленговий термін для позначення неприємної, злої, та часто расистської білої жінки, яка використовує свій привілей, щоб досягти свого або контролювати інших людей.)

Лінгвокультурний коментар: Цей термін з’явився в американських реаліях на початку ХХІ століття і вже щільно узвичаївся, про що свідчать численні пісні та книги з його згадкою. Образ середньостатистичної «Карен» українському читачеві невідомий - більш того, схожого фразеологічного або сленгового аналогів в українській мові немає. У цьому випадку перекладач підступається до терміну описово, але все-таки виділяючи лише одну межу образу «Карен» -скандальність. Таким чином, у перекладі з’являється цілком прийнятна контекстуальна заміна.

Таблиця 2.6

Контекстуальна заміна

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<i>He wasn’t Adonis himself, but something definitely was about him.</i> Stephen King “Rage”	Красенем він не був, проте щось таки було в його вічно нахмуреному обличчі.	A very beautiful or sexually attractive young man (дуже красивий чи сексуально привабливий хлопець)

Лінгвокультурний коментар: При згадці ім'я давн.грец. Бога Адоніса у укр. читача виникає точно така ж асоціація, як і в англійського – дуже гарний чоловік. Перекладач вирішує не користуватися подібним розумінням терміна в обох реаліях та вдається до використання контекстуального аналога, щоб текст сприймався сучасною молоддю набагато простіше.

Таблиця 2.7
Калькування

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<p><i>“What’s wrong?” Erin asked. I shrugged, the way you do when it’s small shit but annoying shit, all the same. “Girlfriend broke up with me. Sent me a Dear John letter.” “Which in your case,” Tom said, “would be a Dear Dev letter.” “Show a little compassion “ Erin told him. “He’s sad and hurt and trying not to show it. Are you too much of a dumbas to see that?”</i></p> <p>Stephen King, “Joyland”</p>	<p>Я знизав плечима мовляв, та так, нісенітниця, але дурниця образлива. Мене покинула дівчина. Лист надіслала. “Дорогий Джон, солдатик мій» і таке інше. - Тільки в твоєму випадку не «Дорогий Джон», а «Дорогий Дев» - сказав Том. -Та виявити співчуття дорікнула його Ерін. -Діву сумно та боляче , але він намагається цього не показувати. Сам не розумієш, чи що?</p>	<p>a note or a letter informing one that a romantic relationship or a marriage is over. (записка або лист, про закінчення романтичних відносин або шлюбу).</p>

Лінгвокультурний коментар: В даному випадку перекладачі не стали генералізувати та підбирати контекстуальну заміну, тому що далі за текстом є іронічний коментар, заснований на цьому ФО. Залишивши фразеологічну одиницю в первозданному вигляді, вони розширили переклад, додавши в його відтінок етимологічного значення. При зверненні до етимології, такі листи найчастіше отримували саме американські солдати під час служби. Українському читачеві буде важко без перекладацького коментарю повністю зрозуміти семантику виразу через незнайомого лінгвокультурного контексту. У такому випадку, було б доречно дати перекладацький коментар (виноску), однак перекладачі робити цього не стали, зберігаючи надалі жарт друга головного героя, засновану на фразі “Дорогий Джон”.

Таблиця 2.8

Калькування

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<p><i>He wasn't going to get his because some crazy bastard had done a Jack the Ripper act on poor old Gary Pervier</i></p> <p>Nail Gaiman “American Gods”</p>	<p>Вона поїхала у свою подорож, а він не зміг через те, що якийсь чокнутий ублюдок зіграв з Гері в Джека-Різник.</p>	<p>An unidentified murderer who killed at least 7 prostitutes in London's East End between August and November 1888 (невідомий вбивця, убив не менше 7 повій у Лондоні, Іст-Енді в 1888)</p>

Лінгвокультурний коментар: Джек Різник - фігура відома, проте в українських реаліях іменем загальним не стала. Посилаючись на особистість маніяка, перекладач зробив своєрідну ставку на те, що багато хто українські читачі все-таки зрозуміють, о яких саме діях йдеться. У такому разі перекладачі повинні були дати перекладацький коментар (винесення).

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<i>Here's the bottom line. I don't care I fit was Kinko the Klown or a guy in an Uncle Sam suit on stilts or Hubert the Happy Homo.</i> Stephen King "IT"	Це вже занадто. Мені начхати, чи був це Кінко-клоун, або хлопець у костюмі дядька Сема на ходулях, або Губерт Щасливчик	a way of referring to the United States of America or the US government. (спосіб звернення до Сполучених Штатів Америки або уряду США)

Лінгвокультурний коментар : Згідно Кембриджського словника, означає: «США або їхній уряд, представлене описом високого, стрункого чоловіка з сивою бородою і в капелюсі» [dictionary.cambridge.org]. В даному випадку переклад фразеологічним аналогом неможливий – втратиться лінгвокультурна особливість ФО, що передає американські реалії. Простому обивателю, буде складно визначити про кого конкретно йде мова. В такому разі, було б доречно дати перекладацький коментар, однак цього робити не стали.

Таблиця 2.10

Фразеологічний еквівалент/аналог

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<i>'Still prayin, still prayin, still gettin right with Jesus,' Toot overrode me.</i> Stephen King "Green Mile"	- Все ще молюся, все ще молюся, все ще прямую помислами до Христа, перебив мені Два Зуби.	To redress or at one for one's wrong doing sort ransgressions against Jesus (відшкодувати або спокутувати свої провини або злочини проти Ісуса)

Лінгвокультурний коментар: Перекладач використовує повний

фразеологічний еквівалент. Саме тому при перекладі сенс фразеологічної одиниці повністю зберігається та залишається зрозумілим.

Таблиця 2.11

Фразеологічний еквівалент/аналог

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<p><i>His apartment didn't look like the Aladin's cave, but for some reason Mary Jane felt like all this trash here was expensive as hell</i></p> <p>Terry Pratchett "Hogfather"</p>	<p>Його квартира не була схожа на печеру Аладіна, але Мері Джейн чомусь здавалося, що весь цей мотлох тут до біса дорого коштує</p>	<p>a place that is full of exciting, expensive and unexpected things</p>

Лінгвокультурний коментар: Перекладач використовує повний фразеологічний еквівалент. Як і в англomовних країнах, так і в Україні історія про Аладіна дуже популярна. При перекладі сенс фразеологічної одиниці повністю зберігається та залишається зрозумілим.

Таблиця 2.12

Фразеологічний еквівалент/аналог

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<p><i>"You want to keep a eye out," said a cracked old voice. "They will be moving you on before you can say Jack Robinson. Or taking you in, I wouldn't be surprised." Two sharp eyes stared out from a beaky grimy face. "You all right?"</i></p>	<p>Дивись, любий, – почувся надтріснутий старенький голос, – оком не встигнеш моргнути, як проженуть до біса... А то й за ґрати запроторять. Це легко. Ну ти як?</p>	<p>Quickness of thought or deed (швидкість думки або дії).</p>

<i>Nail Gaiman "American Gods"</i>		
------------------------------------	--	--

Лінгвокультурний коментар: Ім'я Джека Робінсона, згідно з Класичним словником Гроуза, використовується для позначення швидкості; йдеться про людину, чії громадські візити були настільки короткими, що він їхав мало не до того, як було оголошено про його прибуття. Фраза «ти і ахнути не встигнеш» дуже поширена в українських реаліях і теж має в конотації елемент швидкості. Переклад у цьому випадку підібраний максимально коректно.

Таблиця 2.13

Фразеологічний еквівалент/аналог

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<i>Every Tom, Dick and Harry knew her</i> Stephen King "Billy Summers"	Її знав кожен другий у цьому лиховісті	any person anyone (Хто завгодно)

Лінгвокультурний коментар: Перекладач використовує фразеологічний аналог, добре відомий українському читачеві. При перекладі сенс фразеологічної одиниці повністю зберігається та залишається зрозумілим.

Таблиця 2.14

Фразеологічний еквівалент/аналог

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<i>Oh god, it's old as Adam! – she said, pointing her finger at the envelope. – Are you kidding me?</i> Nail Gaiman "American Gods"	Старо, як світ! - сказала вона, вказуючи пальцем на конверт. – Ти жартуєш, чи що?	Very old (Дуже старий)

Лінгвокультурний коментар: Перекладач використовує фразеологічний аналог, добре відомий українському читачеві. При перекладі сенс фразеологічної одиниці повністю зберігається та залишається зрозумілим.

Таблиця 2.15

Описовий переклад

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
« <i>Wednesday said, “Mead for you, Shadow. I’ll stick with Mister Jack Daniel’s, and for the freeloading Irishman...”</i> » Nail Gaiman “American Gods”	-За тебе, Тінь! - сказав містер Середа. – Я вип’ю доброго американського віскі та за недбайливого ірландця.	from corn and rye) which is sold all over the world (америк. бурбон (віскі з кукурудзи та жита), який продається по всьому світу)

Лінгвокультурний коментар: Перекладач повністю опускає назву віскі Jack Daniels, замінюючи його описом «добрий, американський віскі». Бренд віскі може бути невідомий багатьом україномовним читачам через непопулярності продукту в Україні. Тут прийом описового перекладу ми вважаємо доречним.

Таблиця 2.16

Описовий переклад

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<i>They mutter things like “Soon have a relief road through here faster than you can say Jack Robinson,” or “That’s three point five meters give or take a gnat’s whisker.</i> » Terry Pratchett “Hogfather”	Вони бурмочуть щось на зразок «Зовсім скоро тут буде запасна дорога» або «Це три цілих п’ять десятих метрів, плюс-мінус комарячий вус»	Quickness of thought or deed (швидкість думки чи дії).

Лінгвокультурний коментар: На відміну від інших оригінальних уривків тексту в нашій роботі, що містять даний ФО, тільки тут перекладач не скористався фразеологічним аналогом. Переклали описово «зовсім скоро».

Таблиця 2.17

Описовий переклад

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<p><i>She must have waited in the car. She was a Jane Doe for almost a week, but the police released a full-face sketch. Made her look like she was just sleeping, not dead with her throat cut.</i></p> <p>Stephen King “Joyland”</p>	<p>-А її взагалі ніхто не бачив : мабуть, чекала у машині. Її не могли впізнати майже цілий тиждень, але поліція опублікувала її портрет. На ньому вона виглядала так, ніби просто спить, а не лежить мертва з перерізаною горлянкою.</p>	<p>A party to legal proceedings (as suspect) whose true name is unknown or withheld (Сторона судового розгляду (в якості підозрюваного) справжнє ім'я якої невідомо чи не розголошується)</p>

Лінгвокультурний коментар: Фразеологічні одиниці JohnDoe/ JaneDoe для українського читача дуже абстрактні. Заміна аналогом або еквівалентом буде нести в собі українські імена та прізвища (наприклад, Вася Пупкін), які будуть дуже сильно виділятися у книзі про американських поліцейських. Перекладач вчинив коректно, просто описавши даний феномен.

Таблиця 2.18

Описовий переклад

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<p><i>She looked at me warily. Even a single glass of wine made her eyes wet (as if part of her was weeping for all the wine it wanted and could not have), and in the</i></p>	<p>Вона насторожено подивлася на мене. Навіть від келиха вина у неї сльозились очі (ніби частка її оплакувала все вино, яке вона хотіла і не</p>	<p>a light made from a hollow pumpkin with holes cut into the sides like the eyes and mouth of a person's face, inside which there is a candle (світильник з</p>

<i>sunset light they looked orange, like the eyes of a Jacko'-lantern with a candle inside it.</i> Terry Pratchett “Hogfather”	могла отримати) і в західному світлі вони здавалися помаранчевим, як очі гарбуза-ліхтар зі свічкою всередині	гарбуза з прорізаними отворами у вигляді очей та рота обличчя людини всередині знаходиться свічка
--	--	---

Лінгвокультурний коментар: В Україні Хелловін офіційним святом не вважається, більше, він суперечить православному християнству (не законодавчою, але широко поширеною релігії в Україні) загалом. Однак атрибутика і саме свято відоме сучасній молоді, завдяки фільмам та книгам. У всьому світу Хелловін в першу чергу асоціюється з гарбузами, тому описовий переклад в даному прикладі доречний.

Таблиця 2.19

Описовий переклад

Оригінальний фрагмент	Переклад	Словникове значення ФО з антропонімом
<i>On Monday he goes to see the rental agent, who does business in the sad little strip mall three blocks from 658. Merton Richter's office is a hole-in-the-wall two-roomer between a tanning salon and the Jolly Roger Tattoo Parlor</i> Stephen King “Mr.Mercedes”	В понеділок він йде до агента з оренди котрий займається бізнесом у маленькому похмурому торговому центрі у трьох кварталах від 658.Офіс Мертона Ріхтера представляє собою двокімнатну діру у стіні між солярієм та тату-салоном “Череп та кістки”	the black flag with a picture of bones on it that was traditionally used on a ship belonging to pirates (Прим. Чорний прапор з зображенням кісток на ньому, котрий традиційно використовувався на кораблі, що належить піратам)

Лінгвокультурний коментар: Цей феномен відомий в Україні під генералізованим терміном «піратський прапор». Однак, при описі піратської атрибутики на прапорі (череп і кістки) у українського читача не виникає

проблем з чіткою асоціацією між назвою тату-салону та піратським кораблем. Переклад в даному прикладі підібраний коректно.

У наведеній вище таблиці було проаналізовано 19 фразеологічних одиниць з компонентом антропонім у складі, взятих із 10 творів письменників С. Кінга, Т. Пратчетта та Н. Геймана. На підставі даної таблиці та в рамках аналізу, ми зробили такі висновки:

1) Контекстуальна заміна – найпоширеніший спосіб перекладу ФО з компонентом антропонім в аналізованих творів (6/19). Спостерігається тенденція, що навіть маючи фразеологічний аналог або еквівалент у українській мові, перекладач прагне замінити його на просторічне і більш зрозуміле вираз («*Jack and Jill*»-«два сопляки»). Це обумовлюється тим, що цільова аудиторія – сучасні підлітки та школярі, яким багато старих виразів можуть бути просто незнайомими. Користуючись у такий спосіб, перекладач намагається максимально підлаштуватися під ідеостилі письменників, у яких спостерігається достаток сленгу та різних сучасних культурних феноменів, аналоги яких українському читачеві ще невідомі.

2) Під час аналізу ми помітили, що багато ФО тільки недавно зміцнилися у мові (*Karen, fellow Mellow*), і це змушує перекладача вивчати феномен і враховувати його лінгвокультурний контекст, перш ніж приступати до перекладу. яка виділятиметься у контексті.

3) Другий за поширеністю переклад – описовий (5/19). Перекладачі намагаються повністю виключити використання українського еквівалента, якщо він містить українські імена та прізвища. Вони враховують інтерес молоді до культури заходу і намагаються якомога зрозуміліше описати феномен, ніж просто передати його сенс через усталений український еквівалент.

4) З цим пов'язано і непопулярність перекладу калькуванням у нашому аналізі (3/19). Навіть при використанні «кальки», перекладачі намагаються скомбінувати її з описом або додати виноску, щоб повноцінно розкрити феномен та його лінгвокультурний контекст. Можливо, через особливості

цільової аудиторії перекладачі також враховують, що багатьох історичних діячів та діячів культури нинішнє покоління може просто не знати.

5) Таку тенденцію можна побачити і під час розгляду ФО з антропонімом у складі, що належать до релігії. Найчастіше, при роботі з ними перекладач намагається підібрати найпоширеніший аналог у українських реаліях, навіть якщо оригінальний ФО має повноцінний український еквівалент. Можливо, це пов'язано з тенденцією у молоді до атеїзму, ліберальних поглядів та скепсису у питаннях релігії. Ми помітили, що в деяких випадках перекладач таким чином шанобливо ставиться до різниці щодо християнської релігії американців і українців, намагаючись максимально генералізувати оригінальну ФО в обох лінгвокультурних реаліях.

6) У теоретичній частині дослідження ми зверталися до робіт багатьох українських та зарубіжних учених, які виділяють, що ФО з антропонімом у складі не потребує контексту, щоб зрозуміти її зміст. Насправді ми з'ясували, що в роботі з літературою дуже важливо враховувати лінгвокультурний контекст під час перекладу таких ФО. Перекладач має враховувати також і жанр, і аудиторію для якої створювався оригінальний твір. Саме завдяки чіткій роботі професійних перекладачів із лінгвокультурним контекстом саме смислова частина, закладена в оригінальних ФО, була передана правильно.

7) Фразеологічні аналоги (5/19) перекладачі теж прагнуть підбирати найбільш поширені чи сучасні. Це з як цільової аудиторією, і з особливостями стилю авторів. Більшість їхніх героїв – підлітки та найчастіше можна побачити ФО з антропонімом у складі саме у діалогах між ними. Намагаючись зробити стиль спілкування натуральнішим, перекладач намагається уникати особливо старих фразеологічних аналогів.

8) Лінгвокультурний контекст - основа перекладу ФО з компонентом антропонім. Збереження як фразеологічного елемента, і змісту у літературі жанру жахів можливе лише за наявності сучасного фразеологічного аналога. Важливіше зберегти семантику самого явища, ніж його образність та

експресивність.

2.3 Особливості перекладу англомовних фразеологізмів з антропонімами українською

Переклад як особлива форма діяльності людини характеризується умілим об'єднанням когнітивної обробки оригінального тексту та здійснення роботи зі створення авторського тексту цільовою мовою, змістовно близького до вихідного. Переклад відрізняється від написання оригінального твору тим, що з створеного авторського тексту шляхом використання певних стратегій перекладу, фахівець орієнтований не так на породження творів з відображенням його власних роздумів, як породження творів, у якому збережено максимально можливий масив інформації вихідного тексту.

Важливо відзначити, що «фразеологізми, які відрізняються національно-культурною конотацією, перекладати ще складніше, тому що картини світу різних народів можуть відрізнятися одна від одної» [Ван Суян 2020, с. 334].

При перекладі надзвичайно важливим є збереження еквівалентності. Часто під цим терміном мають на увазі мінімізацію відносної відмінності у змістовному, смисловому, семантичному, стилістичному та функціонально-компонентному аспектах інформаційних даних, які властиві вихідному тексту [Шамова 2005, с. 172].

Переклад вважається еквівалентним оригіналу в тому випадку, якщо зберігається близькість у сприйнятті даних, відображених у текстовому масиві, включаючи і ту, що цілеспрямована не тільки на когнітивну обробку, але й на вплив на емоційний стан читача і яка не виражена в тексті експліцитним чином, проте читач переживає певні почуття або дізнається про нові факти при ознайомленні з підтекстом.

Основними факторами еквівалентного перекладу є: 1) умови створення вихідного тексту;

2) специфіка його передачі через перекладацьку діяльність.

Фразеологічні одиниці становлять особливу складність для перекладу, оскільки для них характерні:

- різноманітність семантичних структур;
- образність;
- національно-культурна специфіка [Горденко 2008, с. 29];
- стилістичний забарвлення.

Зазначені характеристики призводять до того, що перекладачеві доводиться шукати найбільш прийнятні способи передачі інформації.

Важлива інформація, яка міститься в тексті оригіналу, не може бути втрачена під час перекладу, а також не можна її довільно змінювати. Очевидно, що основний вид перекладу, який перш за все використовується в роботі з фразеологізмами з антропонімами, це адекватний переклад, але при цьому в тексті можливі елементи буквального та дослівного перекладу.

Дослівний або прямий переклад, при якому суттєво не змінюється конструкція, а також порядок слів іншомовної речення може використовуватися, якщо в мові перекладу існує відповідний варіант найменування в оригінальному реченні. Але найчастіше у мові перекладу – українською – відсутні синтаксичні конструкції характерні для англійської мови, які використовуються у всьому тексті. Те саме стосується і лексичного матеріалу.

Можливі також елементи вільного чи описового перекладу, якщо в мові перекладу немає відповідного еквівалента слова/фрази або прийнятного варіанта перекладу тієї чи іншої синтаксичної конструкції [Підкоритова 2016, с. 510].

Граматична структура пропозиції досить часто викликає труднощі під час перекладу. У такому разі потрібно спробувати зрозуміти загальний зміст

пропозиції (тобто про що йдеться), що допоможе розібратися зі структурою пропозиції та остаточно прояснити його зміст.

Якість перекладу залежить від знання мови, і професійних знань того, хто робить переклад. Головна форма наукового перекладу – це письмовий переклад. Інші види перекладу наукового тексту є скороченими варіантами.

Більшість наукової літератури перекладається рідною мовою у формі повного письмового перекладу. Переклад необхідно редагувати у науковому та літературному аспекті, дотримуючись єдиної термінології та стандартних скорочень та позначень.

При цьому слід пам'ятати про характерну багатозначність багатьох фразеологізмів, які в залежності від сфери застосування можуть мати різні значення [Лайпанова, 2017, с. 175].

У мові перекладу можуть існувати два або більше еквіваленти фразеологізму мови оригіналу. Якщо ці відповідності є рівноцінними, завданням перекладача у разі є вибір найбільш вдалого відповідності для конкретної комунікативної ситуації чи певного типу тексту.

Різниця в принципах та практиці відтворення англійських антропонімів у фразеологічній системі, а також інших категорій ономастикону, що спостерігається в електронних ЗМІ, періодичних, книжкових та словникових виданнях тощо, все зростає. Нерідко розбіжності спостерігаються у межах видання чи тексту. Це має ряд об'єктивних і суб'єктивних причин. Найголовнішим об'єктивним чинником вважатимуться глобалізацію.

Суб'єктивних причин орфографічної невідповідності досить багато. Насамперед – це низький рівень графічної дисципліни застосування відомчих правописних «стандартів». Ряд питань, пов'язаних з відтворенням власних назв, отримав неповне або суперечливе висвітлення в чинному нині правописі.

Насамперед відзначимо деякі особливості структури англійського імені у фразеологізмах. Зазвичай вони складаються з:

– власного імені, що має в англійській термінології кілька рівнозначних назв (*first name, given name, Christian name*);

– прізвища (*last name, surname, family name*).

До складу імені може входити так зване «середнє ім'я» (*middle name*). Його наявність або відсутність залежить від сімейної традиції носія імені, а також від моди, що нерідко надає відчутний вплив на вибір батьків при реєстрації новонародженого.

Як зазначає Д. Кристал, в американській ономастичній традиції середнє ім'я в основному набуває вигляду абрєвіатури (*ibid*), який може бути самодостатнім компонентом і представляти не одне, а кілька імен, чимось близьких або дитині, що подобаються батькам.

Таким чином, *middle name* фактично перетворюється на *middle initial* (Середній ініціал) іноді повністю позбавлений ономастичного або лексичного наповнення. Проте фразеологічні одиниці із вживанням середнього імені мало зустрічаються.

Як вважали С. І. Влахов та С. П. Флорін, фразеологізми необхідно перекладати:

А) фразеологічно;

Б) не фразіологічно [Влахов, Флорін, 2017, с. 59]. Це означає переклад з використанням фразеологізму в тексті перекладу або використання інших засобів, які вважаються нефразеологічним перекладом.

Відповідно до А. В. Куніна, передати зміст фразеологізму можна з допомогою:

- 1) повного чи неповного фразеологічного еквівалента;
- 2) фразеологічний аналог;
- 3) калькування;
- 4) описового перекладу;
- 5) контекстуальної заміни [Кунін, 1996, с. 15-18].

Латишев виділяє такі фразеологічні одиниці:

1. Транскрипція та транслітерація – це способи перекладу лексики вихідного тексту шляхом її відтворення за літерним складом. Транскрипція

спрямована на адаптацію звукового складу іноземного слова, а транслітерація – на його графічну передачу.

Оскільки фонологічні системи мов різні, може йтися про максимально наближеному, а чи не повному відтворенні тієї фонетики імені, що вона має у оригіналі. Транскрипція в кількісному відношенні може перевищувати інші методи відтворення власних назв. У деяких випадках за неможливості відтворення англійської фонемі прямим аналогом використовується комбінований транскрипційно-транслітераційний підхід.

Основним принципом транскрипції власних назв вважається дотримання суворості однозначної відповідності символів і букв. Мається на увазі, що:

А) кожному з звуків відповідає певний знак;

Б) знаки використовуються відповідно до принципу наявності одного обов'язково незмінного значення, що позначається певним звуковим комплексом;

В) у кожного звуку є лише одна форма позначення.

2. Калькування – це спосіб перекладу, що полягає у передачі способи перекладу безеквівалентної лексики та фразеологічних одиниць за допомогою заміни їх складових частин - морфем лексичними аналогами [Латишев, Семенов, 2003, с. 57];

3. Описовий переклад полягає у передачі значення лексичної одиниці за допомогою заміни її складових розгорнутими словосполученнями, що розкривають суттєві ознаки цієї лексичної одиниці. Він використовується передачі безеквівалентної лексики. Він хоч і розкриває зміст лексичної одиниці вичерпно, але він громіздкий і іноді недбалий;

4. Наближений переклад – полягає у підборі наближених за значення аналогів у мові оригіналу для лексичної одиниці мови перекладу. Цей спосіб зазвичай використовується при перекладі безеквівалентної лексики [Латишев, Семенов, 2003, с. 62].

При аналізі фразеологізмів з антропонімами, звернемо увагу на їхню різноманітність та потенційні способи перекладу:

1. Фразеологізми, до складу яких входить ім'я античного героя. Це може бути ім'я античного бога чи богині, ім'я античного міфологічного героя чи персонажа, ім'я античного історичного діяча. Такі фразеологічні одиниці взяті з літератури стародавньої Греції чи Риму.

Наприклад:

1) *the cup of Circe* -келих, напій Цирцеї, який звертає людей інших істот [етим.міф.];

2) *Achilles' s pear* –щось, що ранить і зцілює [етим.міф.];

3) *the cask of Danaides* -бочка Данаїд, бочка, що не має дна [етим.міф.];

4) *Lares and Penates*– скрині та пенати; те, що надає комфортну атмосферу в будинку (у староримській міфології вони вважалися богами-покровителями домівки);

5) *the bed of Procrustes*- прокрустове ложе; мірка, під яку штучно підганяють явища та факти, перекручуючи їх [етим.міф.];

6) *the torments of Tantaus* –муки Тантала; танталові муки; нестерпні страждання, викликані спогляданням бажаної мети та усвідомленням неможливості її досягти [етим.міф.];

7) *the thread of Ariadne*- Нитка Аріадни; вказівник, спосіб, який сприяє швидкому вирішенню сильних труднощів або проблем у різних сферах (дочка критського царя, яка надала Тесею клубок, і таким чином він зміг знайти вихід із лабіринту).

2. Фразеологізми, до складу яких входить біблійне ім'я, тобто фразеологізми, які взяли з Біблії. Наприклад:

1)*as poor as Job*– бідний як Йов; жебрак, який потребує [етим.бібл.];

2)*Judas kiss*- Поцілунок Юди; поцілунок, здійснений зрадником [етим.бібл.];

3)*Joseph's coat*– багатий одяг; почесний одяг [етим.бібл.];

4)*doubting Thomas* –скептик; Хома невірний [етим.бібл.];

5)*The curse of Cain*- Прокляття Каїна [етим.бібл.]);

6) *Bow the knee to Baal*- Створити собі кумира; поклонятися ідолу [етим.бібл.];

7) *Adam's apple*- Негативне яблуко; кадик.

3. Фразеологізми, до складу яких входять імена літературних героїв, тобто фразеологізми, запозичені із творів англomовної літератури та літератур народів світу. Наприклад:

Jack Horner- самовдоволенний пихатий хлопчик (вираз, пов'язане з дитячою поезією):

Little Jack Horner,

Sat in corner,

Eating a Christmas pie,

He put in his thumb,

And he pulled out a plump,

And said, 'What a good boy am i!'];

4. Фразеологізми, до складу яких входять імена відомих історичних діячів у різних галузях людської діяльності. Цю групу фразеологізмів можна назвати «фразеологізмом із прецедентним для англійської лінгвокультури ім'ям компонентом». Наведемо приклади таких фразеологізмів:

1) *admirable Crichton*– вчений (ім'я шотландського вченого XVI ст., який став магістрів ще у підлітковому віці);

2) *Jack Ketch*– кат (на ім'я англійського ката XVII ст.).

5. Група інших фразеологізмів, до складу яких входить власне ім'я людини. Це може бути фразеологізм, який вживається в розмовній мові, в якійсь окремій сфері діяльності, наприклад, військової.

Наведемо приклади:

1) *Joe Blow*– амер., воєн., жарг. – солдат;

2) *Jack Raw (Johnny Newcome)*- Сл. новачок; воєн., жаргон. – новобранець;

3) *Jack of both sides*– дворушник; людина, яка намагається служити багатьом;

4) *Brown, Jones and Robinson (Tom, Dick and Harry)*- Браун, Джонс і Робінзон; прості, звичайні, пересічні англійці; кожна людина; будь-яка людина.

Часто під час перекладу фразеологізмів з антропонімами використовується комбінований переклад. Однак може зустрічатися і еквівалентний переклад, переклад за допомогою аналога або дослівний переклад (або їх комбінації), що супроводжується перекладацькими роз'ясненнями: звідки запозичено відповідний фразеологізм, яке має значення, де вперше він був вжитий і т.д.

Наприклад: *Sally Lunn*- Здобна булочка (на ім'я жінки- кондитера кінця XVIII ст.).

Як бачимо, у наведеному вище прикладі вихідний фразеологізм передано за допомогою комбінованого перекладу, що включає опис значення фразеологізму та роз'яснення його походження – з літературного твору (дитячої казки) та імені відомого кондитера. Ім'я не відтворюється під час перекладу, але значення самих фразеологізмів завдяки застосуванню комбінованого перекладу розкрито повністю.

Jack Ketch– кат (на ім'я англійського ката XVII ст.).

У цьому прикладі переклад здійснено за допомогою лексичного перекладу та роз'яснювального перекладу, представленого у квадратних дужках, що розкриває походження вищенаведеного стійкого словосполучення слів. Назва під час перекладу не відтворюється.

Nosey Parker (PaulPry) – людина, яка всюди сує свій ніс, дуже цікава людина (*PaulPry* – головна дійова особа у комедії Дж. Пула (J.Poole, 1786–1872) [*PaulPry*]);

Head – Ідея фікс, нав'язлива ідея (за романом Ч. Діккенса (Ch. Dickens, 1812-1870) 'David Copperfield').

Переважно у всіх випадках під час передачі фразеологічних одиниць з антропонімічним компонентом, взятим із літературних творів, власна назва не відтворюється в перекладі.

Сам фразеологізм передається за допомогою комбінованого перекладу, що містить опис значення вихідного фразеологізму та роз'яснення його

походження у квадратних дужках. Все це продемонстровано наведеними вище прикладами.

Barmecide dinner– банкет, який бідний на їжу та напої; хибне благодіяння (у серії казок «Тисячі та однієї ночі» згадати момент, коли багатій Бармакід запросив до себе на обід бідних людей та попросив накрити страви без їжі).

У наведеному вище прикладі фразеологічна одиниця містить власне ім'я одного з героїв казок, що не відтворюється в перекладі. А сам фразеологізм передається за допомогою поєднання описового перекладу та роз'яснювального перекладу, що розкриває походження відповідно го сталого поєднання слів.

Jack Sprat- Карлик, нікчема взята з дитячого вірша:

Jack Sprat could eat no fat,

His wife could eat no lean;

And so it was,

Besides them both,

They licked the clean platter.

У цьому прикладі комбінований переклад включає поєднання лексичного перекладу, тобто переклад фразеологізму за допомогою одного слова та роз'яснювального перекладу, що розкриває походження фразеологізму з дитячого віршика. Власне ім'я при перекладі не зберігається.

Лексичний переклад розкриває значення вихідного фразеологізму [Підкоритова 2016, с. 510], однак у перекладі не зберігається одна з основних характеристик фразеологізмів – його сталість, оскільки у разі лексичного та описового перекладу в мові перекладу ми вже не маємо справи із постійним поєднанням слів.

Aladdin's lamp- Чарівна лампа Аладіна (талісман, який здатний виконати будь-яке бажання (вираз походить із знаменитої на весь світ казки «Аладін і чарівна лампа» з книги «Тисяча та одна ніч»; Аладін потирав свою лампу, а далі з'являвся джін, який був здатний виконати будь-яке його бажання).

У наведеному вище прикладі переклад фразеологізму здійснений за допомогою поєднання дослівного перекладу (власне ім'я казкового героя

передається за допомогою традиційного ономастичного аналога), описового перекладу в круглих дужках, що описує значення вихідного фразеологізму, і роз'яснювального перекладу, що пояснює етимологію, тобто. походження стійкого словосполучення;

Jack of all trades- майстер на всі руки.

Переклад із використанням аналога допомагає зберегти значення вихідного фразеологізму, його сталість та образність, відрізняючись тільки лексико-граматичним виразом, описовий переклад доповнює, розкриває значення вихідного фразеологізму.

Jack the Ripper– Джек-Різник (найменування вбивцю представниць жіночої статі, яка промишляла в Лондоні в 1888-1889 рр.);

John Barleycorn –Джон Ячмінне Зерно (вираз набув особливу популярність після використання його Робертом Бернс (R. Burns 1759, с. 1796);

John Bull– Джон Буль, типовий англієць (глузливе прізвисько англіїців) (вперше був вжитий лікарем Дж. Арбетнотом (J. Arbethnot, 1667-1735) у сатиричному памфлеті «Позов без кінця, або історія Джона Буля»).

У перших двох прикладах ми спостерігаємо застосування комбінованого перекладу, що включає поєднання дослівного перекладу під час передачі загальної назви (Потрошитель, Ячмове Зерно), власне ім'я, компонент фразеологізму, передається за допомогою традиційної ономастичної відповідності.

Дослівний переклад супроводжується роз'яснювальним перекладом у квадратних дужках.

У третьому прикладі використовується традиційне ономастичне відповідність власній назві, далі слідує описовий переклад і роз'яснювальний переклад, який пояснює, коли була вперше вжита відповідна фразеологічна одиниця в англійській мові.

Vox and Cox– люди, які по черзі займають приміщення (під назвою фарса Дж. Мортон (JM Morton, 1811-1891), дійові особи якого John Vox і James Cox живуть в одній кімнаті, користуючись нею по черзі - один днем, інший вночі).

Пропонований фразеологізм передається за допомогою комбінації описового перекладу та роз'яснювального перекладу, власне ім'я при перекладі не зберігається.

Father Knickerbocker– «батько Нікербокер» (так жартівливо називають Нью-Йорк, на ім'я героя гумористичної книги В. Ірвінга (W. Irving, 1783–1859) 'Knickerbocker's History of New York', Knickerbocker – найпоширеніше голландське прізвище серед перших поселенців).

Перерахований вище фразеологізм з антропонімічним компонентом передається за допомогою поєднання дослівного перекладу, де власне ім'я передається за допомогою практичної транскрипції, і роз'яснювального перекладу, що розкриває значення і походження вихідного фразеологізму.

Більшість фразеологізмів, до складу яких входить власне ім'я героя літературного твору чи власне ім'я історичної особи, передається у вигляді комбінованого перекладу, причому власне ім'я у перекладі не збережено.

Звернемося до прикладів та проаналізуємо, як перекладаються фразеологізми, до складу яких входить біблійне ім'я чи ім'я античного бога чи героя.

Achilles' heel- Ахіллесова п'ята; вразливе, дуже слабке місце (етим. міф.);

Augean stable– авгієві стайні; занедбане, занедбане місце (етим. міф.).

a Herculean labour - геркулесова праця – героїчний подвиг, велика справа, пов'язана з незвичайними труднощами), де Hercules (Геркулес) – герой давньоримської міфології (Геракл – у давньогрецькій міфології, який здійснив дванадцять героїчних подвигів);

a banquet of Lucullus (лукуллов бенкет, рясне частування - достаток і вишуканість столу, безліч страв), де Lucullus (Лукулла) - давньоримський воєначальник, чиї бенкети прославилися надзвичайною розкішшю;

Наведені приклади фразеологічних одиниць передаються за допомогою комбінованого перекладу, що містить еквівалент (ахіллесова п'ята, авгієві стайні) і описового перекладу, що пояснює значення вихідних фразеологізмів.

Роз'яснювальний переклад представлений лише короткою приміткою, що вказує на походження відповідного фразеологізму.

Імена грецької міфології у перекладі переходять у загальні назви та загальноприйнято вживаються у українській мові як загальні назви.

Cut the Gordian knot- Розрубати гордієв вузол; вирішити складну проблему застосуванням сили;

Damocles' s word– дамоклів меч; нависла, загрожуючи біда, небезпека [етим.міф.];

Draconian laws– драконівські закони; суворі закони (на ім'я Дракона – легендарного римського законодавця VII в. до н.е.).

У зазначених випадках зафіксовано поєднання еквівалентного перекладу (у якому власна назва переходить у загальну назву) та описового перекладу, що розкриває значення фразеологічної одиниці.

Примітка про походження відповідного фразеологізму також є.

Saul among the prophets– Саул серед пророків (людина, яка захищає те, на що сам нещодавно нападав чи навпаки; людина з несподівано виявленими талантами) (етим. бібл.).

У цьому прикладі вихідна фразеологічна одиниця передається у вигляді поєднання дослівного перекладу, описи значення вихідного фразеологізму і пояснення походження фразеологічної одиниці.

Ім'я, що входить у фразеологічну одиницю, збережено під час перекладу та передається за допомогою традиційної ономастичної відповідності.

За допомогою комбінації різних перекладацьких рішень у перекладі повністю відтворено значення вихідного фразеологізму, його сталість та лексико-граматичний вираз.

To cross the Styx – померти; піти до праотців; віддати душу Богові; дати або врізати дуба (етим.міф.);

Benjamin's mess – Найбільша, величезна порція; лєвова пайка (етим. бібл.).

У цьому випадку переклад першого прикладу здійснено за допомогою комбінації перекладацьких рішень, зокрема поєднання:

- лексичного перекладу (померти);
- описового перекладу (піти до предків);
- перекладу з використанням аналога (віддати душу Богу, дати/врізати дуба).

У другому прикладі запропоновано описовий переклад, потім переклад з використанням аналога.

Damon i Pythias- Дамон і Піфіас (нерозлучні друзі) (етим. міф.);

David i Jonathan– Давид та Йонатан (нерозлучні друзі) (етим. бібл.).

Комбінований переклад включає в себе використання традиційного ономастичного відповідності передачі своїх імен і описового перекладу, що розкриває значення вихідного стійкого словосполучення слів. Роз'яснювальний переклад подано приміткою про походження фразеологізму.

Naboth's vineyard- Науфеєв виноградник; предмет заздрості, посягання (етим. бібл.);

Sphinx's riddle- Загадка сфінкса; дуже важка загадка, проблема (етим. міф.)

Наведені вище фразеологізми передаються з допомогою комбінованого перекладу, що включає поєднання:

- еквівалента (власна назва переходить у загальну);
- описового перекладу, що пояснює значення відповідного фразеологізму.

Є примітка про джерело фразеологізму.

Ще один приклад:

Fabian policy– обережна вичікувальна політика у боротьбі з противником (на ім'я римського полководця Фабія).

У цьому вся прикладі передача фразеологічної одиниці, взятої з античної літератури, пов'язані з комбінованим перекладом.

Він є поєднанням описового пояснюючого значення вихідного фразеологізму, і роз'яснювального перекладу, що відтворює походження аналізованого нами фразеологізму. Ім'я не зберігається під час перекладу.

Pandora's box – ящик Пандори; джерело всіляких лих (етим. міф.)

Початковий фразеологізм передається за допомогою поєднання еквівалентного перекладу, в якому власне ім'я передається за допомогою традиційного ономастичного відповідності, та описового перекладу, що розкриває значення фразеологічної одиниці.

Отже, здебільшого фразеологізми, компонентом яких є власне ім'я біблійного чи міфологічного походження, передаються за допомогою комбінованого перекладу. Комбінований переклад може містити еквівалент або аналог та доповнюватись описовим перекладом. Роз'яснювальний переклад містить лише посилання на джерело, звідки було взято відповідний фразеологізм.

Іноді при передачі імені власного у фразеологізмах використовується лише описовий переклад. Наприклад:

Appeal to Caesar – звернутися, апелювати до вищої влади, до старших;

Achilles' s pear - щось, що ранить і зцілює (етим. міф.);

Cassandra' s warnings - Застереження, на які не звертають уваги, але здійснюються (етим. міф.);

Cheap Jack (John) - Мандрівний дрібний торговець;

Job' s post - Людина, що приносить погані звістки (етим. бібл.).

Описовий переклад спостерігався переважно під час передачі фразеологізмів, до складу яких входило біблійне чи міфологічне ім'я.

Описовий переклад відноситься до нефразеологічних способів перекладу, оскільки при його застосуванні зберігається в мові перекладу значення вихідного фразеологізму, його сталість не відтворюється, так як у мові перекладу він може пояснюватися за допомогою розгорнутого словосполучення або навіть речення [Підкоритова 2016, с. 510]. У разі застосування описового перекладу власна назва також не зберігалася. Іноді можна використовувати лише еквівалент. Наприклад:

Caesar' s wife is above suspicion – дружина Цезаря поза підозрою;

The curse of Cain – Прокляття Каїна (етим. бібл.).

Еквівалентний переклад є оптимальним варіантом передачі вихідного фразеологізму в мові перекладу, оскільки він зберігає сталість, образність та значення вихідного фразеологізму, його лексико-граматичний вираз.

ВИСНОВКИ

Основною метою даної роботи було розглянути, якими стратегіями користуються перекладачі сучасної літератури при передачі фразеологізмів з антропонімом у складі, а також з'ясувати, як за такого перекладу функціонують лінгвокультурні особливості кожного зі стійких виразів. Виходячи з отриманих результатів, ми можемо з упевненістю сказати, що ми досягли всіх поставлених цілей у нашій роботі.

У ході дослідження ми дійшли висновку, що основною труднощами для перекладача було збереження форми та сенсу фразеологізму з антропонімом у складі перекладу. При аналізі сучасної літератури іншої мови важливо розуміти, що там є нові та унікальні культурні феномени, які перекладач намагається передати максимально чітко, іноді й зовсім опускаючи фразеологічний елемент. При величезному розмаїтті стилістичних засобів української мови, перекладачам З. Кінга, М. Геймана і Т. Пратчетта яким завжди вдавалося коротко і змістовно передати інформацію, закладену у фразеологізмі з антропонімом у складі. Головною перешкодою було бажання зберегти ідеостиль кожного письменника.

В результаті проведеного аналізу нам вдалося вивести та узагальнити лінгвокультурні особливості, з якими стикалися перекладачі під час передачі ФО з антропонімом у складі:

1) Контекстуальна заміна – найпоширеніший спосіб перекладу ФО з компонентом антропонімом у аналізованих творах. Спостерігається тенденція, що навіть маючи фразеологічний аналог або еквівалент у українській мові, перекладач прагне замінити його на просторічне і зрозуміліше вираз.

2) Багато ФО тільки недавно зміцнилися в мові (*Karen, fellow Mellow*), і це змушує перекладача вивчати феномен та враховувати його лінгвокультурний контекст, перш ніж приступати до перекладу.

3) Перекладачі намагаються повністю виключити використання українського еквівалента, якщо у ньому міститься українські імена та прізвища. Вони враховують інтерес молоді до культури заходу і намагаються якомога зрозуміліше описати феномен, ніж просто передати його сенс через усталений український еквівалент.

4) Навіть при використанні калькування перекладачі намагаються скомбінувати її з описом або додати виноску, щоб повноцінно розкрити феномен та його лінгвокультурний контекст. Можливо, через особливості цільової аудиторії перекладачі також враховують, що багатьох історичних діячів та діячів культури нинішнє покоління може просто не знати.

5) При роботі з літературою дуже важливо враховувати лінгвокультурний контекст під час перекладу таких ФО. Перекладач має враховувати також і жанр, і аудиторію для якої створювався оригінальний твір. Саме завдяки чіткій роботі професійних перекладачів із лінгвокультурним контекстом саме смислова частина, закладена в оригінальних ФО, була передана правильно.

6) Фразеологічні аналоги перекладачі теж прагнуть підбирати найбільш поширені чи сучасні. Це з як цільової аудиторією, і з особливостями стилю авторів. Більшість їхніх героїв – підлітки та найчастіше можна побачити ФО з антропонімом у складі саме у діалогах між ними. Намагаючись зробити стиль спілкування натуральнішим, перекладач намагається уникати особливо старих фразеологічних аналогів.

7) Лінгвокультурний контекст – основа перекладу ФО з компонентом антропонімом. Збереження як фразеологічного елемента, так та змісту в літературі жанру страхи можливі лише за наявності сучасного фразеологічного аналога. Важливіше зберегти семантику самого явища, ніж його образність та експресивність.

Працюючи з літературою, цільової аудиторією жанру якої є сучасна молодь, дуже важливо враховувати лінгвокультурний контекст під час перекладу ФО з антропонімом у складі. Саме завдяки чіткій роботі професійних перекладачів із реаліями чужої культури смислова частина, закладена в

оригінальних ФО, передається правильно. Проте складність полягає саме у збереженні фразеологічного елемента під час перекладу – сучасні перекладачі опускають його задля збереження загального стилю.

Таким чином, оригінальний текст англійською мовою залишається більш насиченим мовними засобами, ніж переклад. Перекладачам потрібно дуже уважно дотримуватися балансу між формою та змістом таких унікальних одиниць, як фразеологізми з антропонімами у складі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосова Н. М. Основи англійської фразеології. Москва : Вид-во Ленінгр. держ. унту, 1963. 372 с.
2. Арнольд І. В. Стилїстика сучасної англійської мови. Москва : Вид-во Флінта, 1973. 412 с.
3. Жуков В. П. Семантика фразеологічних зворотів. Москва : Вид-во Просвіта, 1967. 264 с.
4. Кунін О. В. Англійська фразеологія “теоретичний курс”. Москва : Вид-во Вища школа, 1970. 260 с.
5. Кунін О. В. Про переклад англійських фразеологізмів в англо-російському фразеологічному словнику. Москва : Вид-во Вища школа, 1964. 319 с.
6. Кунін О. В. Фразеологія сучасної англійської. Москва : Вид-во Міжнародні Відносини, 1972. 215 с.
7. Кунін О. В. Курс фразеології сучасної англійської. Москва : Вид-во Вища школа, 1986. 396 с.
8. Телія В. М. Російська фразеологія. Семантичний, прагматичний та лінгво-культурологічний аспекти. Москва : Вид-во Школа «Мовної російської культури», 1996. 285 с.
9. Ван Суян. Фразеологічні одиниці з культурною конотацією в романі Л. Н. Толстого «Анна Кареніна» та їх переклад китайською мовою. *Світ науки, культури, освіти*. Москва, 2020. №3 (82). С. 334-336.
10. Виноградов В. С. Введення в перекладознавство (загальні та лексичні питання). Москва : Вид-во інституту загальної середньої освіти РАО, 2001. 224 с.
11. Влахов С. Неперекладне у перекладі. Москва : Вид-во Вища школа, 2017. 340 с.

12. Горденко Н. В. Тищенко Ю. В. Складності перекладу англійських фразеологізмів на Російська мова. *Успіхи сучасного природознавства*. 2008. № 3. С. 29-36.
13. Дарзаманова Г. З. Фразеологічні одиниці та паремії з антропонімами у російській, татарській, англійській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Казань, 2002. 174 с.
14. Доспанова Д. У. Антропоніми та деякі аспекти їх вивчення. *Молодий вчений*. Москва, 2017. № 14 (148). С. 712-714.
15. Єрмолович Д. І. Загальні принципи, методи формування та типологія ономастичних відповідностей. Москва : Вид-во Наука, 1978. 115 с.
16. Єрмолович Д. І. Імена власні на стику мов та культур. Москва : Вид-во Валент, 2001. 200 с.
17. Загірова З. Р. Лексико-семантичні та функціональні параметри антропоніма у складі фразеологічної одиниці в англійській мові (у порівнянні з французькою, російською та татарською) : дис. канд. філол. наук: 18.10.14. Уфа, 2003. 215 с.
18. Ковшова М. Л. Аналіз фразеологізмів та коди культури. *Серія літератури та мови*. Москва : Вид-во РАН. 2008. Т. 67, № 2. С. 60-65.
19. Ковшова М. Л. Семантика та прагматика фразеологізмів (лінгво-культурологічний аспект): дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.19. Москва, 2009. 654 с.
20. Костін А. В. Способи концептуалізації повсякденно-побутових понять у різножанрових творах У. І. Даля (на матеріалі концепту «вода») : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Іваново, 2002. 208 с.
21. Лосєв А.Ф. Знак. Символ. Міф. Москва : Вид-во Московського університету, 1982. 480 с
22. Лосєв А.Ф. Філософія імені. Москва: Видавництво Московського університету, 1990. 685 с.
23. Потебня А. А. Естетика та поетика / уклад. І. В. Іваньо, А. І. Колодний. Москва : Мистецтво, 1976. 614 с.
24. Солодуб Ю. П. Національна специфіка та універсальні властивості фразеології як об'єкт лінгвістичного

дослідження. Філологічні науки: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 26.10.06. Воронеж, 1990. 25 с.

25. Телія В.М. Внутрішня форма та її роль у функціонуванні Значення слів та фразеологізмів. *Семантика мовних одиниць* : Матеріали 3 науково-дослідної конференції. Частина 2. Фразеологічна семантика. Москва, 1993. С. 55-59.

26. Баллі Ш. Французька стилістика. Москва : Вид-во Едіторіал, 2001. 392 с.

27. Суперанська А.В. Загальна теорія власного імені. Москва : Вид-во Наука, 1973. 367 с.

29. Нахімова Є. А. Прецедентні імена у масовій комунікації. Єкатеринбург: Вид-во УрДПУ, 2007. 207 с.

30. Латишев Л. К. Переклад: теорія, практика та методика викладання. Москва : Вид-во Вища школа, 2003. 192 с.

31. Лайпанова Є. Н. Проблеми перекладу фразеологічних прислів'їв. *Традиції та інновації в системі освіти* : Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, Карачаєвськ, 14–20 червня 2017 року / відп. ред. Є. А.Лепшокова. Карачаєвськ : Карачаєво Черкеський державний університет ім. У. Д. Алієва, 2017. С. 171-175.

32. Вежбицька О. Мова. Культура. Пізнання. Пров. з англ. Москва : Наука, 1997. 231 с.

33. Корольова І.А. До питання про ономастичне простір та ономастичне поле в мові. *Російська літературна мова: Номінація. Попередження. Експресія* : Міжвуз. зб. наук. тр. Москва : Вид-во МАНПО, 2002. С. 73-75.

34. Латіна О.В. Ідіоми та експресивна функція мови. Людський фактор у мові. Мовні механізми експресивності. Москва : Вид-во Наука, 1991. С. 136-157.

35. Project Britain. British Life and Culture. URL: <http://projectbritain.com/> (accessed: 30.08.2022).

36. Fevre-Pernet Ch. Readymades linguistiques et genres promotionnels. *Signes, discours et sociétés*. 2009. № 4. Visions du monde et spécificité des discours. URL: http://www.revue_signes.info (accessed: 20.08.2022).
37. Lippmann W. PublicOpinion. URL: <http://wwnorton.com/college/history/america-essential-learning/docs> (accessed: 11.09.2022).
38. Putnam H. Mind, Language, and Reality. *Philosophical Papers*. URL: <http://ebooks.cambridge.org/> (accessed: 11.09.2022).
39. Sapir E. Language. *Selected Writings in Language, Culture and Personality*. Berkeley and Los Angeles, California : University of California Press, 1949. P. 7–32.
40. Schapira Ch. Les stéréotypes en français : proverbes et autres formules. Paris : Editions Ophrys, 1999. 172 p.
41. Stewart, G.R. Names on the Land / G.R. Stewart. – Boston: Random House, 1971. – 511 p.
42. Chepasova A. M. Semantic-and-Grammatical Classes of the Russian Phraseological Units. *Publishing House of Chelyabinsk State University*. Chelyabinsk, 2006. P. 144-153.
43. Ratushnaya E. R. Semantic Structure of Phraseological Units in the Process of Its Forming and Functioning. Kurgan : Publishing House of Kurgan State University, 2000. 223 p.
44. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. 2, überarb. Auflage Berlin: Schmid. 2003. 321 p.
45. Colson J. Cross-linguistic phraseological studies : An Overview. Amsterdam : John Benjamins, 2008. 423 p.
46. Dobrovol'skij D. Idioms: motivation and etymology *Yearbook of Phraseology*. 2010. P. 73–96.
47. Gläser R. The stylistic potential of phraseological units in the light of genre analysis. In Anthony Paul Cowie (ed.), *Phraseology: Theory, analysis, and applications*. Oxford : Oxford University Press, 1998. P. 125–143.
48. Granger S. *Phraseology: An interdisciplinary perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 2008. 423 p.

49. Seidl J., McMordie W. English Idioms and How to Use Them. 4th edition. Oxford University Press, 1978. 268 p.
50. Siefring J. Oxford Dictionary of Idioms. Oxford : Oxford University Press, 2004. 340 p.
51. Spears R. McGraw-Hill's Essential American Idioms Dictionary. New York : The McGraw-Hill Companies, Inc., 2007. 276 p.

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the analysis of such a topical problem as phraseological units with the anthroponym component and their translation from English to Ukrainian.

The object of the work can be defined as peculiarities of translation of English phraseological units with anthroponyms in the composition and its linguistic and cultural characteristics.

The main aim of the paper consists in analyzing the ways of the translation of English phraseological units with an anthroponym component into Ukrainian.

It determined the accomplishment of such objectives as:

- determine and study the theoretical basis of the research;
- define phraseological units and consider the main methods of their translation;
- consider the phraseological unit as a linguistic and cultural phenomenon;
- analyze the peculiarities of the translation of phraseological units with an anthroponym in the composition;
- to determine the peculiarities of the translation of phraseological units with an anthroponymic component based on the material of modern literature.

The definitions of "phraseological unit", "anthroponym", "proper name" are offered in the work. As a result of the analysis, we were able to derive and generalize the linguistic and cultural features that the translators encountered during the transfer of FD with an anthroponym in the composition:

- 1) Contextual replacement
- 2) Studying the phenomenon and taking into account its linguistic and cultural context before starting the translation.
- 3) Translators try to completely exclude the use of the Ukrainian equivalent if it contains Ukrainian names and surnames.

4) Even when using tracing, translators try to combine it with a description or add a footnote in order to fully reveal the phenomenon and its linguistic and cultural context.

5) When working with literature, it is very important to take into account the linguistic and cultural context when translating such FOs.

6) Translators also try to select the most common or modern phraseological analogues.

7) Linguistic and cultural context

The scientific novelty of the presented research lies in the fact that its results can be used in teaching English, as well as to weaken the language barrier during communication with modern native speakers.

Key-words: phraseology, anthroponym, phraseological unit, English language, proper name, idiom.

**Декларація академічної
доброчесності здобувача ступеня
вищої освіти ЗНУ**

Я, Калініченко Катерина Олександрівна,
студент(ка) 2 курсу магістратури, форми навчання заочне,
факультету іноземної філології,
спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма
Переклад (англійський) адреса електронної пошти
kalinicenkok88@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
« Фразеологічні одиниці з компонентом антропонімом та їхній переклад з
англійської мови на українську » відповідає вимогам академічної
доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України
«Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є
ідентичною її друкованій версії;
- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям
академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою
Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї
системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент) Калініченко Катерина